

UNITÁRIUS SZÓSZÉK

Megjelenik negyedévenként. — Előfizetési ára évi 100 Leu.

KIADJA
AZ EGYETEMES UNTÁRIUS LELKÉSZKÖR.



SZERKESZTI:
SIGMOND JÓZSEF,
székelyudvarhelyi lelkész.



TARTALOM:

| BESZÉDEK: | Oldal |
|--|-------|
| Hol van a te Istened?! — <i>Dr. Varga Béla</i> | 89 |
| Megtalál az Isten . . . — <i>Biró Lajos</i> | 95 |
| Rajtunk van a világ szeme. — <i>Csitó Salamon</i> | 107 |
| Gondolatszabadság. — <i>Vári Albert</i> | 110 |
| Az ember ékessége. — <i>Nagy Béla</i> | 115 |
| Egyházi beszéd. — <i>Fikker János</i> | 119 |
| Egyházi beszéd. — <i>Székely Tihamér</i> | 124 |
| Vigyázzatok, álljatok meg a hitben — <i>Major Sándor</i> | 130 |
| Egyházi beszéd — <i>Sigmond József</i> | 137 |
| Esti számadás . . . — <i>Biró Lajos</i> | 140 |



Hol van a te Istened?!

Zsolt. 42. 4. v.

Az a nyugtalan hangulat, amelynek nyomai és világos jelei napról-napra mutatkoznak általában a világnézeti kérdésekben, a vallás területén is megállapítható. Sőt tovább mehetünk, azt állítván, hogy talán éppen a vallás terén mutatkozó lelki ingadozás és feszültség mély befolyást gyakorol a korszellemnek mindazon változásaira, melyekről oly sokat hallunk, de amelyek nyomait, apró felvillanásait a magunk kis körében is láthatjuk, ha olykor csak muló jelenségek kapcsán is.

Hogy a politikai és világnézeti kérdések háttérben milyen nagy szerepet játszik a vallás pozitív vagy negatív irányban, arra két kézenfekvő példát hozhatunk föl, két tömegmozgalmat, amelyek egyikének az élén a Lenin, a másikénak pedig a Ghandi neve áll. Az első a gazdasági és általában az anyagi javak elosztásának teljesen új társadalmi rendjét kívánja. A szellemet, a lelkieket háttérbe szorítja, illetve csak annyiban törődik vele, amennyiben szolgálatába állithatja. A technika mechanizmusával kívánja uniformizálni az emberiséget. A templomokat bezáratja s akit vallásos érzései megnyilatkozásán rajtakap: megbünteti.

A másik tömegmozgalomnál, mely Ghandi vezetése alatt áll, a technika s a civilizációnak minden egyéb eszköze elvetetik. Vissza a régi Istenhez, az egyszerűséghez, a természethez; vissza saját magunkhoz, énünkhöz, lelkünkhöz, az isteni szellemhez — ez itt a jelszó az előbbivel ellentétben.

S vajjon mit csinál a tudomány az ellentétes fölfogásoknak ebben a kavarodásában? A tudomány alkot új, legalább is látszólag új dolgokat. Meg akarja menteni a hitet s ezért kiemeli és hangsúlyozza Istennek végtelen fenségét és megköze-

lithetetlen nagyságát s évvel szembeállítja minden emberének helyrehozhatatlan alantosságát. Áthidalhatatlan mélységet az Isten és az ember között, amelynek láttára elszorul a szív és meghal a gondolat.

Mindezen elméletek és társadalmi mozgalmak közt csodálkozva, elbámulva, kérdő szemmel áll a küzdő, a szenvedő ember, szomorú játékszere azoknak a vonaglásoknak, amelyek az újjászületés nehéz vajadásai között meg-megrázzák az emberiség testét. Megáll s lelkéből kitör és felsír a zsoltáriró kérdése: Hol van a te Istened? Hol van az én Istenem? Hol van az Isten, aki, ha mindenkié is, de az *enyém* is, aki engem kezében tart, vezet, éppen engem; aki megmozdul az én kiáltásomra s lehajol hozzám, hogy magához szoritson.

Hol van a te Istened! A legnagyobb kérdés, amelyet az emberi lélek évezredek, fájdalmas tapasztalatai és csalódásai között kiejtett. Örök kérdés, amely milliók szívében tör utat magának naponkint. Kérdés, amelynek nem szabad megszűnnie s amely nem is fog megszűnni soha. Ha megszűnik, elvész vele a hit, a vallás, a reménység s elvész Isten a mi számunkra a végtelenség nehezen foszladozó ködében,

Örök a kérdés, mert végérvényes feleletet nem tud reá adni senki sem. Hiába mondják, hogy ime itt van; csak Istent adnak, ami nem Isten, mert a kész, az adott már nem Isten. És hiába mondják, hogy nincs, mert a kérdés mégis tovább él lelkünkben. Benne és általa él Isten mibennünk. Minden, de minden: a természet és a szellemi élet, saját énünk, lelki élményünk csak arra sarkal, hogy a kérdést ismét, meg ismét fölvevessük.

Vajjon honnan lehet és miért van a kérdés?! A leghatalmasabb és a legmegrázóbb istenbizonyíték s ahol elhangzik egyszer, él örökké; maga magának biztosítja örök életét. Isten adja föl nekünk, ő intézi hozzánk, mert ő a mi számunkra, a küzdő és kereső lélek számára minden nagy problémának és kérdésnek nemcsak forrása és foglalatja, de fölvetője is.

Korunk sajátos, egyensúlyában megbillent lelki állapotát mi sem jellemzi jobban, mint az, hogy nincs meg a hitnek az a biztossága, az a stabilitása, ami meg volt régebben. Meg van a vágy a hit után, de hiányzik a hit ereje. Az emberek szeretnének, akarnának hinni, de nem tudnak, nincs erejük hozzá. Ezért van, hogy ma minden visszhangzik az Isten után való kiáltástól.

Ézt a nyugtalanságot nem lehet megszüntetni a régi eszközökkel. Az ember, aki akarna bizni, de nem tud, nem elégzik meg avval, amit mások tudnak és mondanak Istenről, hanem ő maga, személyesen akar találkozni vele. A régi hit a maga nyugodalmas biztonságában könyörög Istenhez, amikor valamiért segítségül hívja. Az új, a modern hitben az egyes lelke mélyéből felszakadó sóhajtás keresi az Istent, akit inkább sejt, mint hiszen. Isten ma a legtöbb emberben lelki probléma, az érzékeny, felajzott sensibilitásnak követelődző lelki szükséglete s ezért vannak ma olyan sokan, akik a maguk sajátos útjain és módjain hiszik Istent. A változásoknak és a lelki újjászületés vágyának tünete ez a belső nyugtalanság, amely végül is megnyugvással vagy a teljes lelki felőrlődéssel végződik, amint oly sokszor megtörtént a történelemben s amint oly mesteri kézzel rajzolja Dosztojevszki valóban élő s napjaink lelki világát hiven kifejező alakjaiban.

A kérdés tehát, amelyet a zsoltáriró fölvet, életbevágó, nem a vallásra vagy Istenre, hanem az emberi lélekre nézve, amelynek életkérdése.

I.

Hol van a te Istened, azt is jelenti: hol vagy Te? Ki vagy te tulajdonképen? Keveseknek van bátorságuk, hogy föltegyék ezt a kérdést maguknak s még kevesebben vannak, akik megtudnak felelni reá. Egyike a legnehezebb és legsúlyosabb kérdéseknek, amelyet az ember saját magának vagy a más számára föltehet.

A lélek épsége szerte van tépve a kapkodásban, amely körülveszen. Az élet apró eseményei annyira igénybe vesznek minden oldalról, hogy megfeledkezünk magunkról, mint szellemi lényekről, mint az Isten lelkének viselőiről. Tiszta látásunk elvesz, úszunk az árral s el vagyunk ragadtatva földi nagyságoktól és elvektől, amelyeknek célját és eredményeit senki sem tudja kellőképpen mérlegelni.

Egy nehezen megérthető irányzat hatja át a társadalom széles rétegeit, amely az embert mindinkább megfosztja egyéniségétől s mind inkább háttérbe szorítja a lélek kívánságait és szükségleteit. Az a táplálék, amelyet a mai társadalmi evolúció az egyes lelkének ad, lehet sok szempontból jó, lehet a maga nemében kifogástalan, de minden esetben egyoldalú és

hiányos, amely a lélek magasabb szükségleteit nem elégíti ki.

Ezért hangzik fel oly fájdalmasan itt is, ott is az általános zürzavarból a kétségbeesett kiáltás: de hát ki is vagyok én tulajdonképen; ki vagy Te, kedves Atyámfia. Nem veszed észre olykor, hogy életednek nincsen célja, hogy hiábavaló küzdelmet folytatsz, amely fölemészt Téged és környezetedet és sem győzelmet, sem megnyugvást nem hoz számodra. Nem veszed észre, hogy nem állasz a helyeden s hogy igen gyakran azok sem állanak ott, akikhez reménységed vékony fonalát hozzá kötöd?

A szerteziláltságból csak lassankint tér magához a lélek s mintegy hosszú és nehéz álom után felócsudva, megvilágosodik látása, belátja tévedését s amikor kezdi összeszedni magát, felvillan mintegy a középről a csodálatos kérdés: ki vagyok én? Ez a kérdés magához ragadja, maga köré koncentrálja az erőket, melyek eddig szerteszét voltak s megteremti az öntudatos egységet a lelki elrendeződés nehéz folyamatában. Ezt a folyamatot azonban sohasem tudta befejezni az ember anélkül, hogy föl ne vesse a másik kérdést, a legnagyobb kérdést, amely a szellem életétől elválaszthatatlan: hol van a Te Istened? A két kérdés: ki vagy Te és hol van a Te Istened, oki összefüggésben áll. Az egyik szüli a másikat. Korunk némely áramlatai az utóbbi kérdést szeretnék kiírtani a lélek életéből, mint fölöslegest. Tévednek; csak azért, amiért az Isten nevével évezredek át sokszor visszaéltek, nem lehet az emberi lelket egyszerűen megcsonkítani, mert ez nem megoldás, hanem a visszaélést kell megszüntetni, hogy ragyogóbb fénnel és dicsőséggel tündököljön lelkünkben Istennek képe, hogy mind nagyobb erővel és szentebb megremegéssel éljen szivünkben a kérdések kérdése: hol van a Te Istened?

Ez a nagy kérdés lett életelvvé Jézusban, akinek egész élete olyan válasz, olyan felelet erre, amilyent senki sem adott. Istenittas lelkében rohamos gyorsasággal bontakozik ki magasatos hivatásának tudata. Megérzi, hogy rövid életének egyetlen célja, feleletet adni e kérdésre. Ebben a feleletben, egy-két esetet kivéve, hiányzanak a nagy emóciók, hiányzanak mindig a nagy frázisok és a tulhangos megnyilatkozások. Felelete: lelke belsejének kifejezése, egyszerűen, közvetlenül a meggyőződésnek győzhetetlen erejével.

Az emberek nem tudták megérteni még akkor sem ezt a nagy belső ragaszkodást, ezt a lelki függést Istentől, hát még

milyen nehéz megérteni és főképp követni őt most, amikor sokkal több alkalom és ürügy van arra, hogy elforduljunk Tőle.

Jézus ezt jól tudta és érezte. Pedig mennyire szerette és akarta volna, hogy megértsék! Mindent elkövetett, hogy a kézzel fogható példa erejével vezesse rá társait és követőit a kézzel meg nem foghatóra, a szellemire, az Istenire. Jót cselekedett, tanított, csak hogy értsék meg az emberek, mit teszen Isten szeretni s az ő országának polgárává lenni. A meg nem értések és félreértések hideg légkörében, melyet csak olykor-olykor melegít fel egy-egy őszinte vallomás s a megértés jeleit mutató jó cselekedet, maga is néha meginog s fölteszi a kérdést saját magához és tanítványaihoz: ki vagyok én tulajdonképpen. kinek mondanak engem az emberek? Szenvedéseinek előéjszakáján megremeg a gondolattól, mely a halál borzalmaival tárja elébe, de mindig és mindig győzedelmeskedik benne annak tudata, hogy ő nincs egyedül, vele van az Atya. Elszakíthatatlan és megdönthetetlen a lelki kapocs, a szeretet, mely őt Istenhez fűzi, ahhoz az Istenhez, aki lélek és szellem s akit csak a szellem segítségével lehet megérteni, lélekben és igazságban imádni. Csak abban az intenzív és elválaszthatatlan lelki egyesülésben melyben Jézus volt Istennel, szünhetik meg a zsoltáriró kérdése s változhatik át igenlő, megnyugtató, a lelket betöltő boldog feleletté.

II.

Hol van a Te Istened? Ki merné tagadni, kedves atyámfiaim, hogy ez a kérdés Tibennetek is él. Csodálatos és titokzatos a mi életünkben az, hogy kulturák bomlása, országok összeomlása, társadalmi események, ideálok haldoklása közepette is feltör szivünkben a kérdés és egyúttal a vágy az örökkévalóság után, Sőt talán épen a pusztulásnak, a gyors változásnak, eszmények lehanyaglásának látása költi fel a lélekben a fokozottabb vágyat valami állandó, valami örökkévaló után. Vannak, akik igyekeznek elfordítani tekintetüket ettől s nagy elszántsággal velik magukat a mindennapi élet sodrába, hogy róla megfeledkezzenek. Hiábavalóság! Az örökkévalóság utáni vágy mindig kísért és testet ölt a piramisoktól kezdve az emberi szellemnek minden nagy művészi és irodalmi alkotásában, gőgösöknek és gazdagoknak temérdek intézményében, szegényeknek és elhagyatottaknak fájdalmas sóhajtásában, az egyházatyák alázatos imájában, Luther és Dávid Ferenc meg nem

alkuvó bátorságában, a gályarabok szomorú énekében, a sóhaj-
tásban a kereszt alatt s a modern bölcsész szavaiban: szeretlek
óh örökkévalóság, minden Téged keres, csak Téged te szent és
mély örökkévalóság. Minden kor és nép a maga módja szerint
fejezi ki az örökkévalóság utáni vágyát, minden egyes lélekben,
sajátos adottsága szerint él a kiírthatatlan ösztön, hogy hidat
verjen a maga kicsinysége, elesettsége, mulandósága és az
örökkévalóság között.

Vajjon mit tegyünk mi? Vajjon hogyan közelíthetjük meg
mi, egy apokaliptikus kor gyermekei, az örökkévalót, az istenit,
a mulandónak, az istentelennek ebben a tobzódásában. Sokféle
módon keresi a mai emberiség az örökkévalóságot, a misztikus
tanoknak és ceremóniáknak, a szellemekkel való társalgásnak,
aszkezisnek s más lelki gyakorlatoknak különféle megnyilat-
kozásain keresztül el a spekulatív gondolkodás magas csúcsáig.

Mindezeknél van egy sokkal egyszerűbb és közvetlenebb
út Istenhez: az ő akaratának a teljesítése, mint az Irás mondja:
aki az Isten akaratát cselekszi, megmarad örökre. (1. Ján. 17.)

Isten akaratát cselekedjük akkor, ha mindig és mindenben
felül tudunk emelkedni önmagunkon. Mihelyt legyőzzük ma-
gunkat, mihelyt ösztöneink és hajlamaink fölé kerekedtünk, már
érintkezünk az örökkévalósággal. Ha elnyomjuk a panaszt, a
jajgatást, amelyet a mindennapi élet terhe ajkunkra csal, ha jól
teszünk valakivel, ha közeledünk egy emberhez, akitől hajlan-
dóságunk és az ellenszenv eltávolít, ha tisztán élünk a tisztá-
talanság ellenére, ha imádkozunk az istentelenek között, min-
dig egy-egy lépést teszünk az örökkévalóság felé.

Ne mondja senki, hogy az örökkévalót profanizáljuk, ha
közelebb hozzuk a földhöz. A vallásnak, a hitnek éppen abban
áll fölényes ereje és hatalma, hogy általa mindenki részesévé
lehet az örökkévalónak, az isteninek, aki lelkileg képessé teszi
magaát reá.

Az örökkévaló nincs távol az élettől és a világtól, messze,
túl a felhőkön, hanem megélhetjük, részesévé lehetünk a véges
időben s épen ez által fölszabadulunk az időtől s lerázzuk ma-
gunkról a mulandóság nehéz rabbilincseit. Ez Istennek, a mi
Atyánknak akarata. Ezt cselekedjétek s akkor megkapjátok a
feleletet az évezredek óta hozzátok, mindnyájunkhoz, az egész
emberiséghez intézett nagy kérdésre. Ámen.

Dr. Varga Béla.

Ima és egyházi beszéd.

Ima.

Örök Urunk, ki a Mennyben vagy, — jelenj meg közöttünk! Könyörgünk és hívunk, — jelenj meg ebben az órában Istenünk a földön, itt közöttünk, hogy a mi imánkban és a mi hitünkben lássanak meg Téged, — Atyánk, — azok, akik még nem hisznek . . .

Jelenj meg közöttünk Te, csodálatos Lélek, — Atyja a világnak . . . aki jelen vagy a fákban, a virágban, a piciny fűszálban . . . fenn a fellegekben, fénylő napsugárban . . .

Drága vonásait szent arcodnak sokszor láttuk a mosolygó, harmatos hajnalokban és hallgatag, kékes alkonyatokban . . . szivedet érezzük dobogni nagy, néma hegyekben, — Szent hangodat halljuk zúgó, mélységesen mély tengerekben . . .

Találkoztunk Veled mosolyban és könnyben, szenvedésben . . . kétségbeesésben és halvány reménységben . . . jelenj meg közöttünk most itt, vágyakozva kérünk, hívunk jó Istenünk, hogy olyan nagyon egyedül ne legyünk . . . !

Mint a fénylő napot a halvány csillagok körülkeringik és körülrajongják, úgy rajongunk körül, úgy fordulunk feléd életünkkel, — örök, szép, jó Napunk, — Isten . . . hogy a Te lelkednek boldogságából, égi szépségének szikra záporából részesüljön szivünk, hogy ragyogjon egy óráig bár fényben, a mi fénytelen életünk . . . érezze a szivünk egy óráig csak: milyen nagy boldogság, hogyha Veled vagyunk . . .

Kegyelemből tedd meg! — Jelenj meg szivünkben Atyánk: Jóság, mert ha nem vagy jelen, magának rabol el minket a Gonoszság . . . Gyúlj fel értelmünkben, Atyánk: Világosság, mert Nélküled minket elborít a Vakság . . . Lépj be a szivünkbe Istenünk, hogy templommá szentelje azt jelenléted és fonódjék

össze, koszoruba, azoknak szívével, akik ebben az órában keresnek és várnak Téged . . .

Hozzád most sóhajok szállnak és könnyörgő hangjai halk imáknak . . . Hallgasd meg őket Isten, — Feléd könnyes szemek néznek s bűnüket megbánva, — szívek, — bocsánatot kérnek . . . Bocsáss meg nekik, Isten. — Kinban összegyúrt fehér párnákon, Hozzád sirnak fel a betegek a halálos ágyon . . . Légy a gyógyítójuk, Isten. — Kifosztva, összetörve emberek, — utolsó reményükkel Hozzád mennek . . . Öleld karjaidba őket, Isten. — Halálba sápadtan felsóhajt a rab, — börtöne mélyén, — Hozzád, — ki irgalmas vagy . . . Irgalmazz neki Istenünk. — Némán zokog fel Hozzád sok szenvedő jajja és fájó szíveknek eltitkolt panasza . . . Értsd meg őket, vigasztald meg őket, Atyánk. — Itt alant vergődve keresnek, megfáradt, szomorú emberek . . . Itt alant a földön, szörnyű mélységekben, — sokan sirva tanultuk meg: Hiszek egy Istenben . . . Hallgasd meg hát Atyánk odafenn a mennyben a kérésünk, — boldogíts bennünket s jelenj meg közöttünk, amíg imádkozunk . . . Szent fiad, a Jézus nevében könnyörgünk . . .

Amen.

Megtalál az Isten . . .

Jeremiás: 23. r. 24. v. „Vajjon elrejtőzködhetik-e valaki a rejtekhelyeken, hogy én ne lássam őt? . . . azt mondja az Úr. — Vajjon nem töltöm-e én be a mennyet és a földet? . . . azt mondja az Úr“.

Kriptát bontogatok. Kriptát bontok széjjel. Segitsetek nekem testvéreim felnyitni egy bezárt kőkriptát, melyben él a halott. Egy nehéz kőkriptát, amelynek ajtaja régen be van zárva, kulcsa rozsdásodva, hogy ne is gondoljon senki arra, hogy fölnyissa. A nagy kriptát bontsuk most fel együtt, hogy az eltemetett halott: Isten, — kit a hitetlen szívü ember befalazott, — felébredjen. Isten ez a halott, akit kedves fia és leánya: az ember befalazott. A szívek kriptájában Isten ma csak halott . . .

De amíg a nehéz köveket emelem idebenn és a bezárult ajtónak a kulcsát keresem, — fekete ünneplőbe öltözött fecskék röpködnek ott kinn a levegőben . . . hosszú hegyes szárnyuk élesen hasítja, vágja a levegőt . . . fehér mellényük villogva emeli ünnepélyessé fekete kabátjukat. Olyanok a fecskék, mint az em-

berek vasárnap. Mindig ünnepélyesen öltözöttek. Nem hiába tartja a néphit valahogy az Isten madarainak. Mintha éreznék, hogy kék égboltozatu templomában mindig jelen van az Isten... hogy a színe előtt szállnak... a fecskék mindig tiszta, fehér és tiszta fekete ruhában járnak, — repülnek...

Mint az emberek, egy-egy földi nagy ur előtt...

Mig itt benn keresem az Istent... ott kinn a fecskék Isten előtt szállnak... itt benn keresem az Istent s ott kinn a nyári virágok fölött-röpködő fecskék szárnyaiban, virágok kelyhében megjelenik Isten, aki él s nem halott a szép természetben, a nagy Mindenségben... csak egy sokat tanult, de keveset tudó, önmagára büszke, rövidlátó, — semmit nem ismerő, holnapba nem látó, jövődőt nem sejtő, hinni még sem tudó gyermeke szívében... a te szívedben testvér...

* * *

Tavasszal könnyű az Istent megmutatni... Tavasszal költemények születnek az erdőn, a mezőn, — ódák, amelyeknek betűi virágok... a piros, fehér, kék virágok ajakán a színek értelmével, az illatok érzelmet ébresztő csodás nyelven gyönyörű költeményeket szaval az Élet, — Istenről... Zöld levélbölcsőben ringó rózsabimbók minden mozdulása, fészése, nyílása azt sugja: nézd, itt jön az Isten, — nézd itt bennem van az útja... felső virágomban most lép be a földre halkan, — Isten... Tavasszal csak fel kell csodálkozni a felhőtlen égre, amely nemrég még szürke volt... mintha egy láthatatlan kéz elhuzta volna a függönyt az ég ablakáról... egy láthatatlan kéz... az Isten... Tavasszal, mint egy földön vándorló égi regős: Istenről dalol ablakunk előtt fényajkával a napsugár és a Menny Uráról zeng dalt a madár... Tavasszal... mindenütt megvillan az Isten arca a föld születő színeiben, megölel két karja az első melegben... ruhája meglebben a sugárzó fényben, suhogás követi a lábnyomát az első szellőben... tavasszal... de most ki tudja megmutatni, hogy hol van az Isten?... A tavaszi virágok azóta elvirultak, elszállott életük; ki tudná most megmutatni Istent a száradó fűben, a buza kalászbán, melynek mosolygó szép feje polyva lett és liszté őrlött mag... gyenge bizonyítás volt elmuló világgal, hervadó virággal bizonyítani az Istent, aki örök...

Ha a virágban, amikor kinyílik, jelen van az Isten...

hova lesz az Isten, amikor elszárad a fű és elhervad a virág... ki tudja?... Hol van most az Isten?...

„Vajjon nem töltöm-e én be a mennyet és a földet?... ezt mondja az Ur...”

Ezt mondja az Ur egy régi próféta ajakán, — de ha a meghalt virágocskára nézünk és a fűre, amely elszáradott, mintha mind a kettő koporsója volna az Életnek... és az összesodródott fűszálra, a szinefakult szirmlevelekre, az elmulás fakó tintájával ez van írva: itt, ebben a virágban lakott az Isten, míg e kis virág élt... De hol található most az Isten?... A tavaszi kertek illata elszállott és lelkünk nem repülhet illatszárnyakon az Isten trónja elé... felszedték a rétek virágszőnyegeit, — nem tudjuk kik, — s nincs ki elvezesse szívünket az Isten lakásáig... Hol van most az Isten?

„Vajjon nem töltöm-e én be a mennyet és a földet?... azt mondja az Ur...” Be nehéz is most ezt elhinni, hogy itt is jelen van, hogy most is köztünk van... nehéz... mert mi nem látjuk Őt, nem halljuk, nem kapunk hírt Róla és az újságok sem írják, hogy megjelent valahol az Isten... nehéz elhinni most, amikor mi inkább azt tudjuk megmutatni, hogy hol nem volt az Isten, hogy hol nincsen az Isten. Tudunk írott betűket és olvasott könyveket mutatni, melyekben nincs Isten... tudunk eseményeket felsorakoztatni, melyekben nem látjuk az Istent, tetteket, melyekből hiányzik az Isten... tudunk világok, országok felett, milliók sorsáról döntő gyűlésekről, amelyekre hivatalos volt sok nagy és kis ország minden ija-fija, — csak az Istent nem hívták meg oda... apró tragédiák és véres, nagy drámák, — úgy látja a szemünk, — hogy Isten nélkül folynak... vannak palotáink és kunyhóink is vannak, ahova nem léphet be az Isten... és emberszivek is élnek a napfényben, közöttünk, — emberszivek, melyek kapujába tilos jelzésű fa van állítva az Isten útjába... a Mennyek országa telve lehet veled Urunk, — de a földön egy-egy virág ha szállást ad Neked... mert az ember, — nézzetek csak végig a földön, az életen testvéreim... nézd át tetteidet, keresd meg szivedet, kutasd át lelkedet... hol találod Istent?... önmagadban?... életedben?... Minden szív elbujik Előle, elrejtőzik Tőle... hogy titokban megszülethessenek a gonosz tervek, hogy a rejtekhelyen kinyilhassanak a bűnvirágok... tudatosan vagy öntudatlanul, de elrejtőzik Tőle, Isten szeme előtt majdnem minden

ember... aranyai alá rejti szívét Isten előtt a pénz szerelmese, — mámoros hajnalok igézetébe bujtatja életét a másik szív... önzését, szép szavak, jóságot hazudó pózok keretébe rejti Isten előtt, az önző, aki csak magát szereti, — és békét kiáltó, szavaló harsonázások csak a háborút akarják eltakarni Isten szeme előtt... de vajjon elrejtőzhetik-e valaki a rejtekhelyeken, hogy én ne lássam őt?... ezt mondja az Ur... Igen, ha elrejtőzhetik a virág a kert előtt, amelyben nyílik, ha elrejtheti magát a nap az ég előtt, honnan reánk fénylik, ha elrejtőzhetnek és elkülönítheti magát a gyümölcs a virágtól, amely szülte... akkor te is testvér, elrejtőzhetsz az Isten szeme előtt... De az Ur betölti a mennyet és a földet... és tudta nélkül egy falevél sem hullhat le a földre...

* * *

Nyolcvanhárom évvel ezelőtt, épen ezen a napon esett el a segesvári csatában nemzetünk szellemhőse, lángoló szívű költője: Petőfi Sándor. A napról bizonyosan tudjuk, hogy ez volt a halála napja. De hogy hogyan történt, ki ölte meg, szurony vagy golyó oltotta-e ki az életét, e felől teljes bizonytalanságban és homályban van a történelem. Senki sem tudja elmondani, mert senki sem látta. Lehet, hogy igaza van annak a szomorú legendának, amely arról regél, hogy egy orosz katona szurta le, egy lovas orosz dzsidás... valahol egy kukorica földön, ahova Petőfi menekült... Így csak ketten voltak tanúi a tragikus jelenetnek: az orosz és a magyar... az egyik meghalt, ő nem mondhatta el... a másik nem tudott magyarul, de még biztosabban nem is álmodta, hogy hegyes lándzsája milyen nagy lélek szívét szurta halálra, — neki csak egy volt a sok között... lehet, hogy azután ő is elesett, — az orosz katona és így senki semmit nem tud róla, a tanúk nélkül lefolyt párbajról, Petőfi haláláról... de a kettőn kívül, — az áldozaton és gyilkoson kívül volt még egy tanuja ennek az előttünk ismeretlenségbe, ködbe temetett történetnek. Egy láthatatlan tanu, aki jelen volt ott és eltudná mondani... a harmadik. A harmadik, akit a másik kettő nem látott, de aki látta őket, a küzdőket, a halálos sebet... hallotta az utolsó sóhajt... látta a véresen lebukott testet, amelytől a lélek elvált és a felszabadult lelket... egy Csodálatos Jelenlevő, aki mindent látott, tudott régen... ismerte a helyet, ahol történt és oda ment, — oda sem ment,

mert ott volt azelőtt... és azután is ott volt, a mindenütt jelenlevő, mindent néző, látó, tudó... Isten. Ő volt a harmadik s amit mi nem tudunk a mult mélységéből kibányászni, mindazt, ahogy történt, Isten el tudná mondani... Isten, a mindent betöltő Örök jelenlevő... a kifáradhatatlan figyelő... Vajjon elrejtőzhetik-e valaki a rejtekhelyeken, hogy én ne lássam őt?... Vajjon történhetik-e bármi magasban, vagy bármi a mélyben, hogy én ne tudnám azt?... Vajjon nem töltöm-e én be a mennyet és a földet?... ezt mondja az Ur.

* * *

Szinte hallom feleletül az istentagadók hahotázó nevelését, naiv és együgyünek gunyolt hitemre. Nincs Isten? Az Isten tagadók hivatalos egyesülete, — mert nem is egy van ilyen, — kimondta határozatban is, hogy nincs Isten. Mikor először olvastam nagy gyűlésükről, egy Istennélküli világot láttam embertelenséggé fagyva... ilyen lenne a föld jövődjé?... S a dermedés jeges borzongása zuhanyozott a lelkemre. Mi lesz a világból, ha már nyíltan egyesültek a Lélek tagadói, az Isten nem létezésének vallói?... Megfertőzik az erre a megbetegedésre hajlamos embert.

Sokáig tartott lelkemnek ez az ájulása... de aztán felocsudtam a rémületnek élettelené merevítő szuggeszciójából... és ma már sajnálkozó, — könnyes mosolyba oldódó szeretettel szánom — és sajnálom őket, — az istenteleneket. — Mert képzeljétek csak el testvéreim, hogy a New-yorkban, vagy Berlinben, vagy egy más városban, egy fényes teremben, ünneplő feketében összegyűlt urak kijelentik ünnepélyesen, hogy nincs Isten. Nincs és ezzel vége. Egy ragyogó teremben. A terem egy palotában van. A palota pedig Párisban, vagy New-yorkban vagy valamelyik nagy városban. Az a város pedig Európában, vagy Amerika testén és Amerika meg Európa a földgömbön... és a földgömb, — nos, a földgömb hol van?... Ki tartja ölében, vagy ki indította el... ki biztosítja azt, hogy holnap is ott lesz, ahol ma, hogy meglesz, hogy nem pattan széjjel és nem hull darabokra?... Ki biztosítja?... azok az urak az istentagadó gyűlésen?... Hiszen azok az urak a gyűlés végén elindultak haza, — és biztosan volt közöttük matematikus, a számok tudományának tudora, de azért azok közül egynek sem tudta kiszámítani és írásban biztosítani, hogyha elindultak, — haza is

fognak érkezni... de hitte mindentik, mert ha nem hitte volna, el sem indult volna egy sem, pedig biztosan nem tudták, csak hitték... csak hitték az Istent tagadó jó urak, — hitték, hogy haza fognak érní és megfogják látni őket, aggódva váró gyermekeiket. Hisznek az istentagadók is... hisznek...

A madarak is egyszer összegyűltek egy erdőben és ott kimondották, hogy nincsen levegő... aztán szárnyra keltek és szétrepültek a levegőben és elkapkodták a bogarakat a levegőben... a levegő táplálta is őket... de a madarak kimondották, hogy levegő nincsen...

Nincs Isten? Akkor miért nem rendelkezel a természeti erők felett vagy a halál felett Istentagadó testvérem?... Miért nem vágod a halál szemébe: értem hiába jöttél, nem megyek veled? De akkor nem szólsz semmit, csak a szived remeg, mint egy haldokló madárka... óh akkor halk sóhajtássá hanyatlik ajkadon az Istent megtagadó hangos kiáltás. Egy segítségért rimánkodó könyörgéssé: Isten? Szegény Istenttagadó. Most még fölényes göggel tagadod Őt, — és a következő pillanatban, már némán, engedelmesen Isten ölébe ejted a fejed... Megtalált az Isten ugyebár, testvér megtalált?!... Nem töltöm-e én be a mennyet és a földet?... ezt mondja az Ur.

* * *

Nincs Isten, és gyermekes mese a lélek, csak a természet van és minden a természet erőitől való és az embertől. — Istent kereső utunkban mint egy lélekrabló bandita úgy szegzi hívó szivünknek gépeit a legmodernebb ember, a technikus. Nézzünk szembe vele. Az embernek csodálatos hatalma van egy monstruozus gépen. Egy félelmetes, izmos acélkaru, óriás kerekű gépen. Egy félelmetes, izmos acélkaru, óriáskerekű gépszörnyeteget könnyen engedelmességre kényszerít egy vékony kis ember... csak egy fogantyut mozdit meg és a gépkolosszus, mint egy mesebeli óriás elindul... Lám az ember, aki megközelítőleg sem annyira szellem és lélek, mint a teremteni tudó Isten, — még az ember is mennyire uralja szellemi erejével az anyagot... de Te, aki olyan okos vagy testvérem, annyi acélcsodának a feltalálója, nem gondoltál még sohasem arra, hogy milyen tehetetlen halottak lennének gépeid, ha nem volna a gőz és a gőznek feszítő ereje... ha nem volna a földben olyan folyékony anyag, amelyből előállítottad a benzint és a benzinnak

nem volna robbanó tulajdonsága, amit nem Te adtál annak... nem gondoltál soha áhítatos bámulattal arra, hogy a földön egyszer, valamikor régen... mikor még emberi láb nyoma sehol sem volt a réteken... nesztelen léptekkel átsuhant a földön az a tüneményes csodákat teremtő Égi Technikus: az Isten... és míg Te még a Mindenség öntudatlan méhében aludtál... elrejtette a villamosságot a borostyánkőben és életre hívta a gőzt a tavak és tengerek felett. Gondold el csak testvér, mily sok ezer évig várt rád az elektromosság a földben, míg belebotlottál... Te kis hasznos huzója Isten erőinek... Nagy gépeid mellett borultál-e le csak egyszer is elragadtatással a Mindenség gépezetének alkotója előtt... Isten lábaihoz?... Nem töltöttem-e be én a földet is Te előtted ember?... Ezt is mondja az Ur...

És nem fedezted még fel életedben, — Te nagy feltalálóember, — hogy a gondolatok és az érzelmek, az akaratok és az indulatok is ilyen gőz és robbanó és indító elemek az embernek nevezett csodálatos gépezetben... a vágyak, a gondolatok és érzéseink az indítói annak a kordénak vagy automobilnak, amit életünknek hívunk, de azért nem vagyunk képesek arra, hogy ma meghatározzuk azt, hogy holnap délelőtt 10 órakor milyen hangulatban legyünk, sirjunk vagy nevéssünk... még ennyit sem tudunk megtenni, mert Isten ül érzelmeink kormánykerékénél és feltámadó vágyainkban, nyiló gondolatainkban Isten irányítja, vezeti láthatatlanul sorsunkat... nem vetted még észre testvér, hogy egy-egy felébredt gondolat vagy indulat kezében olyan tehetetlen vagy, mint egy falevél a vihar karjaiban és olyan engedelmes vagy egy titokzatosan hozzád érkező akaratnak, mint a gép testébe tóduló gőznek... Elrejtőzhetik-e előlem egyetlen élet is, hogy meg ne találjam... ezt mondja az Ur...

Nem is hiszek én a Ti szavaitoknak, inkább a hallgató szíveteknek hiszek. A szívetektől tudom, hogy hívők vagytok Ti mind testvéreim... akármit beszél is ajkatok... Hisztek az Istenben.

Te drága testvérem, aki üzletember vagy, hiába erősíteted azt, hogy csak annak hiszel, amit látsz, ami a kezedben van... hisz abban nem kell hinni, — de látod én jobban tudom, mint te, hogy abban is hiszel, ami még nincs is a kezedben, ami sehol nincsen, de mindennél jobban hiszel abban, amikor áruidat veszed, hiszed, hogy el is fogod adni valakinek... hiszed, hogy az

az Égi Boltos, akinek boltjában te is sokszor bánat pénzen öröm vásárló vagy, az az égi boltos, aki ingyen osztogatja, nem pénzért árulja neked a jóságát, hiszed, hogy az Isten beküldi a vevőt... pedig azt nem tudod, csak hiszed...

Vagy, Te kedves embertársam, aki mindenáron külön akarsz lenni, miért mondod azt, hogy sok mindenben hiszel, de Isten létezésében nem, mert még nem láttad a kisujját sem... Ne haragudj érte, de olyan koldus vagy, aki még sohasem látott ezresbankót csak 10 és 20 filléreseket, meg kétfillérest. Ezresbankó nincsen, mert én még nem láttam. — Így beszél a koldus. — Mondd, hiszed-e azt, hogy fölébredsz holnap reggel, együtt gyermekeiddel... hogy holnap sem marad éhes a kislányod, a kenyerét ezután is megtalálod... hiszed, hogy a fiad megnő s jó ember lesz... hiszed, hogy valaki vigyáz rá akkor is, ha apja már nem lesz... tudod, hogy mi ez a láthatatlan, ez az ismeretlen, amiben te hiszel... ez az Isten, az Életnek Lelke, a Szeretet és amit kapsz tőle mindennapra, ha fáj, ha jól esik, ha bánat, ha kenyér... az az Ő jósága, áldása... napi 10 és 20 filléresekben.

* * *

Nem! Én nem tudok Isten nélkül élni. Értelmetlen minden és céltalan, — ha nincs Isten. De értelmet kap a szenvedésem, hogy ha tudom, hogy valahol vár az Isten. Érzitek ugyebár testvéreim, hogy milyen magasan szállunk, hogy a felhők között repül már a lelkünk, — Isten közelében. — Itt már nem is lehet szavakkal beszélni, csak úgy megáradva a fénytől s örömtől Isten körül hullámmzani és szomorú szemmel visszanézni az elhagyott földre. Itt a felhők között, ahol napfény csókol, meleg ölel, innen már világosan láthatni az emberi élet titkát, hogy az ember földi élettörténete egy vízcseppé lehült felhő, boldogtalan sorsa. Az ember is olyan, mint egy vízcsepp.

Nap fénye csókolta és meleg karjában ringatta... a szél kocsija pedig vitte és világok felett utaztatta a felhőket... boldog volt a felhő fenn a ragyogásban. De egyszer egy darab kiszakította magát a fény meleg öléből. Először egy, aztán több felhő darabka követe az elsőt, — nap és meleg nélkül akartak megélni... de amint elszakadtak a melegtől: megszűntek szabadon uszó, szálló felhők lenni, — összesűrűsödtek és megsulyosodtak és a föld felé zuhantak. Halálos esés volt. Fenn még

mosolyogtak, de amint leestek, közben megsiratták a felhőfoslányok, hogy elszakadtak az égtől s könnycseppé változtak... Halálosat zuhant és ezer darabra tört széjjel mindenik...

Lehulló örömök, mind bánattá estek széjjel és sárba kerültek, — lépések, kerekek taposása alá... a szép tiszta felhő a fekete sárba... Repülni nem tud már a vízcsepp, csak gördül félszegen, amerre ép lehet... porral keveredik... jaj neki... Elvesztett boldogságát siratja az egyik egy fűszálon s várja megmentőjét a Meleget... sokan a vízcseppek egy folyó medrében mennek, mint összefűzött rabok és egymást nyomkodják a folyó mélyébe... egy-egy vízcseppecske virágot lát a parton, — magának kívánja... a parthoz csapódik és felugrik, de visszahull és menni kell tovább, amerre a folyam sodra parancsolja. Irtózatosan hideg sors egy szabadon s melegben született felhőrek vízcseppé változni... de a vízcseppek nyomában az egész világon minden, mint a Szánalom, a Meleg és Fény jár, mint az édes anya szive elvesztett gyermeke után, — úgy megy a Fény és a Meleg a víz után és hívja minden pillanatban: jöjj vissza karjaimba fiam, repüljünk el a naphoz szép felhő országba, régi társaidhoz...

Vízcsepp az ember is. Emberré hidegült régen meleg lélek. Aki elszakadt a fény és Szeretet meleg országából... lezuhant és emberré hűvösödött, — az Isten közelében régen boldog lélek. Balsorsok és bűnök taposó kerekei alá. Gonosz akaratok és hitetlenségek folyóiban egyik embercsepp a másikat nyomja alá... boldog lélekből emberré anyagiasodni iszonyu sors ugy-e?... De felettünk, mellettünk is, mint az árnyék kísér, hozzánk hajol, hív, szeret a Meleg, a Lélek, — az Isten: jöjj vissza gyermekem. Minden pillanatban felhővé könnyülhet a vízcsepp... minden pillanatban boldogabb emberré, nemesebb lélekké, Isten gyermekévé szépülhet a nehéz sorsu ember... de nem tudom miért, — bármilyen nehéz is, — inkább vízcseppember akarsz lenni és maradni és sohasem akarsz szenvedés nélküli lélekké változni Testvér... örök vízcsepp élet, — egy örök könny... és mindig elrejtőzől Isten elől...

Mint mikor egyik faluból a másikba utazunk s amint közeledünk, megvillan a fák és bokrok között utunk célja, a másik falu tornya... úgy villan meg sokszor földi élet-utunk célja: Isten. Egy ideig eltakarják a fák... az örömök, vagyonok, mulatságok és földi elfoglaltságok, dolgok... de mind közelebb

érünk Hozzá . . . és egyszer, óh egyszer, Testvér, — megtalál téged is az Isten . . . az Úr, aki betölti a mennyet és a földet.

Egy láthatatlan kalitka a földi élet, — melynek szenvedés a drótja, bánat a tányérja, szomorúság a kendermagja . . . és halál a kalitka ajtaja. Egyik rudacska benne az egészség, — a másik a betegség . . . röpködhet, ugrádozhat egyikről a másikra a rab madárka és énekelhet is, ha van kedve hozzá . . . de egyszer elhalkul ajakán a dal, — ez a rabmadár Te vagy testvérem, — és megfog, megtalál a föld kalitkájában az Isten.

Megengedi, hogy gazdaggá légy, földi értelemben, — hogy sok pénzed legyen s amikor már teljesen tudod, hogy milyen jó gazdagnak lenni, akkor egy napon valaki . . . a sors a kezedből kiveszi. — Érzed, hogy az Isten vette ki kezedből . . . és sirva keresed az Istent, Te, aki soha sem gondoltál Reá, — sirva keresed és kéred, hogy adjon legalább kenyeret, de még inkább kéri a gazdagsághoz szokott lelked, hogy olyan gazdagságot adjon, amit el nem veszíthet soha az életed . . . valami örök gazdagságot adjon, — szeretet aranyból, — az örök gazdag Isten . . .

Szegénység a sorsod! . . . arra való, hogy amíg a gondok között őrlődik a lelked, — egy gondtalan életről álmodozzon szived — egy boldog életről, mellyel Ő áldhat meg, — ezen a világon, vagy a következőn, — Ő áldhat meg: Isten . . .

Beteg testet kaptál, hogy betegségemben meglássa szived az Isten Lélek-arcának szép pirját . . . a Lélekét, aki sohasem lesz beteg . . .

Erős izmaid, duzzadó erői testednek, mint a sűrű erdők a falunak tornyát, — eltakarják Istent egyelőre . . . de egyszer széthajlik az erdő . . . meghajlik az erő . . . a hát, — a test . . . és a betegágyon megtalál téged is testvérem, az Isten . . . Az Isten, aki betölti a mennyet és a földet . . . aki azt akarja, hogy te is megtaláld Őt, a jó Istent, hogy ne mondja ki ajkad többet soha, hogy megvert az Isten . . . azért keres téged, hogy rátalálj az Isten jóságára, arra az Istenre, aki *csak jó* hozzád, aki egyetlen nagy Jóság a világon . . . aki nem szeret jobban engem, mint téged is . . . az egyetlen jó Istent, akit nem lehet darabokra osztva templomokkal elkülöníteni, aki nem olyan, amilyenek tanítani szokták, hogy megharagszik rád, ha egy másik templomban lát . . .

Mikor Szegedre megyek a reggeli vonattal, sokszor beme-

gyek a szeged-rókusi római katkolikus templomba. Imádkozó diákok, gyárba igyekvő munkások és munkahelyükre induló hivatalnokok között én is imádkozom . . . és ott is, abban a templomban is ugyanaz a jóságos Isten hallgatja imámat, mint az én templomomban . . . mert az Ur betölti a mennyet és a földet . . .

Az örök Jóság — Isten, a Szeretet keres Téged, hogy te is megtaláld Őt testvér, hogy jó kezekbe kerülj . . . az Ő kezébe, hogy Neki add magadat . . . az Örök Szeretnek . . .

Még nem vetted észre Testvér, hogy akár Szenvedés látogat meg, akár az Öröm köszönt be hozzád, — mind csak egyet akar . . . hogy jó kezekbe kerülj . . . az Isten jó kezébe . . . És ha nem sikerül gazdagsággal, sem szegénységgel . . . sem betegen, sem egészségesen . . . ha sem mosollyal, sem a bánat felett siró könnyel nem tud rávenni az Isten, hogy szeresd, — mint Jóságot . . . akkor a legvégén, mikor alkonyatba hajlik az életed . . . akkor mégis megtalál az Isten, amikor halálba hanyatló fejednek az Isten két karja lesz puha párnája . . . és Tulvilágra ébredő lelkednek az Isten mosolya lesz az első csókja . . . megtaláltalak hát Téged is . . . megkerültél te is, — én gyermekem . . .

A kriptá leomlott. Falait a Hitünk lebontotta. Az ajtója nyitva . . . s ott benn a középén a halott felravatalozva . . . Az ember szívének élőhalottja: az Isten . . . a Szeretet . . .

Ébresszétek fel most testvereim; fogjátok meg kezét a Szeretnek és úgy ébresszétek könnyel, sirva: Szeretet . . . Te örökszép Isten . . . Szeretet, — boldogtalan vagyok, — ébredj fel az én szomorú szívemben . . . Ámen.

(Hódmezővásárhely.)

Biró Lajos.

Rajtunk van a világ szeme.

I. Kor. IV. 9.: „Lettünk csodája e világnak, az angyaloknak és az embereknek“.

Korunk életét, vágyódását, sőt élvezeteit és ferdeségeit is mi ismerjük a legjobban, kik azoknak hullámai által napról-napra hányatunk. S ha valamit megvilágítani akarunk, arra példát rendesen korunk életének egyes kimagaslóbb, jellegzetesebb eseteiből, mozzanataiból veszünk. Így volt ez Pál apostollal is. Megjelenik ő a zsinagógában, a keresztények rejtek helyein, avagy a szabad tereken s prédikál, hirdetve a Jézus evangéliumát. Buzgó hivei vagy a kíváncsi tömeg köréje sereglik, hallgatják szavait, lesik mozdulatait, figyelemmel kísérik lépéseit, megaviseletét, minden tetteit, még talán mosolyát vagy szemének mozdulatait is. Eszébe jut erre az apostolnak az ő korában divatos amphitheatrum, az aréna és ennek közepén a küzdő vagy küzdők, a győzők vagy legyőzöttek alakja, akikre irányul minden tekintet s akinek utolsó kis mozdulatát is ellesi a tömeg. Aztán úgy képzei, mintha ő volna a küzdő aréna közepén, a sokaság pedig körülötte, mintha a mind magasabbra emelkedő ülőhelyeken ülve, nézné, lesné az ő tetteit, mozdulatait s e képre gondolván szól önmagáról: „lettünk csodája e világnak, az angyaloknak és az embereknek“.

Lehet több volt a képzelődés, mint az igazság e szavakban; lehet, hogy tulságos önbizalom, sőt önnagyozolás is volt az apostol ez állításában, mert tagadhatatlanul merész beszéd ez: de nem kell tőle rossz néven vennünk, ha az igazságért, a szeretetért, a Jézus evangéliumáért rajongó küzdelmei között nemcsak a veszélyt, nemcsak az eredményt, hanem a küzdőket is azok közt éppen legtöbbit munkáló önmagát és önsorsát nagyobbak látta és tekintette, amint azt az evangélium

hirdetőjétől a világ elvárja, nem kell rossz néven venni tőle, ha ezért egészen merészen ejté ki ajkain: „lettünk csodája e világnak“, sőt több, maguknak az *angyaloknak* is, kik fenn a magasban laknak a hit, a képzelet szerint. S tulajdonképpen, mintha látnoki tehetséggel birt volna az apostol! Mert, ha nem is éppen akkor, amikor elhangzottak említett szavai, de később valójában csodája lett és csodája ma évezredek múlva is a világnak, az angyaloknak, az embereknek. Csodája amaz iratai, eszméi, lelkesedése, küzdelme, tettei és biztatása folytán, melyek együttesen egy örökké bámulatos, egy örökké közöttünk levő életet mutatnak. Összeomlottak az egykor diszes amphitheatrumok és arénák, de megmaradtak Pál apostol eszméi, tanításai és tettei: úgy fog, amint tovább és tovább halad az idő, teljes igazsággá válni e mondás: „lettünk csodája e világnak, az angyaloknak és embereknek“.

De hát ne Pál apostol merész állítását törekedjünk igazolni most, hanem inkább azt igyekezzünk megtudni, hogy minő tanuságot adnak, mit fejeznek ki nekünk e szavak? Azok azt fejezik ki, hogy *rajtunk van a világ szeme*. Lássuk ennek igazságát.

* * *

Rajtunk van a világ szeme. Tudom, csodálatos sokak előtt e kifejezés s olyannak tartják azt, mint a mely bizonyos nagyozolást foglal magában. Mert ez, ha kiváló tudósokról, híres politikusokról, fényben úszó gazdagokról szólunk így, még csak elhihető — mondják sokan; de hogy mi, szerény, szegény, egyszerű emberek is azt mondjuk, hogy *rajtunk van a világ szeme*, ezt épen oly merész állításnak tekintik, mint Pál apostolnak alapigénkben mondott szavait. Hiszen mi azt hisszük, azt hirdetjük szüntelen, hogy a világ és emberek nem törődnek velünk, semmibe nem vesznek, nem becsülnek. Lehet, hogy nem becsülnek, de a mindennapi tapasztalat ugyancsak mutatja, hogy bizony-bizony *rajtunk van a világ szeme*. *Rajtunk*, akár jót, akár rosszat teszünk, akár kicsiny, akár emberileg szólva, nagy dolgokat mivelünk. Ha ez nem így volna: óh mennyi anyagi és szellemi régi kincs volna elfeledve, örökre eltemetve! De úgy van, hogy a világ szeme mindig kutat, esze mindig fürkészik; elfeledni: semmit se feled, jelenünkből következtet a jövőnkre s multunkból a mostani életünkre; és leg-

nagyobb tévedés azt hinni, hogy a sötétben, a titokban tett cselekedetek nem kerülnek napfényre, mert amikép nincs semmi, ami elveszne, ugy nincs semmi, ami ki ne tudódnék, mert bizony-bizony rajtunk van a világ szeme.

Esőcsepp hulldogált évezredek előtt egy darab kőre s ma az ember megállapítja a nyomokból még akkor fuvó szélnek is irányát. Egy dal hangzott el régen s azt hisszük, az feledve van. Nincs! a dal szavai és az azokban kifejezett érzelmek ott élnek ma a késő nemzedék ajakán és szívében. Judás sötét éjjel árulta el a nagy mestert, azt hitte, hogy az árulás örök titok marad, de tanu épen a halála, melybe sötét lelkiismerete kergette, felfedte a világ előtt nemcsak az árulásnak, hanem az ő egész életének történetét, fukarságát s kapzsi jellemét és a világ ma is megvetéssel tartja rajta szemét. Mária megkené Jézust drága kenettel s ime „mig e világon az evangélium prédikáltatik, ez is az ő emlékezetére meghirdettetik“. És a világ e tettében van elismerése, dicsérete, Mária jelleme, gyöngédségének és a szeretet erejének örök emléke.

Igy van ez velünk is. Egy rosszat cselekedtél? A világ már kikutatta egész multadat; tudja minő indulat vezette ifjúságodat, minő hajlam és vágy töltötte kebledet, minő életmód és magaviselet jellemezett. Jót tettél, a küzdelemben ingadozás nélkül megállottál, magaddal ragadtad talán nemes honfiui cselekedetteddel kortársaidat!? Lám a világ tudja már családi életed titkait is, még azt is, hogy önérdek vagy szerelem köt-e élettársadhoz.

De vizsgáljátok csak saját élteteket avagy egyes embertársaitok életét és azonnal rájötök, hogy nincs titok, ami ki ne tudódnék, nincs semmi elrejtethő, még a lélek legrejtettebb mélyén, még az imában sincs; az emberek mindent tudnak, mert igazság az, hogy *rajtunk van a világ szeme*, vagyis az apostol szerint: „*lettünk csodája e világnak és az embereknek*“.

* * *

De hát ha *rajtunk van a világ szeme*, mi következik, minő tanuság származik ebből számunkra? Nem az, amit annyian hangoztatnak, hogy ne törődjünk a világ és emberek véleményével, ítéletével; nem is az, hogy a mások véleményét és ítéletét magunkról minden módunkban álló helyes vagy helytelen eszközzel és eljárással kedvezővé tenni iparkodjunk és az sem

hogyan ember- és világyülölökké legyünk; hanem az következik, hogy úgy járjunk, úgy éljünk, úgy szójunk és úgy cselekedjünk mindig, hogy pirulnunk, szégyenkeznünk ne kelljen soha. Tiszta nyíltság, őszinteség bélyegezze minden lépésünket s ne legyünk mások az emberek között, mint a minők vagyunk otthonunkban és ne tegyünk olyat titokban, amit önérzettel, becsülettel nem merünk tenni és beszélni az emberi társaságokban; ne legyünk képmutatók és alkalmazkodók, kik hizelgést gyakorlunk egyik emberrel szemben, míg megfélemlítést vagy éppen durvaságot másokkal szemben.

Rajtunk van a világ szeme; az emberek tudnak és látnak mindent, nincs titok, ami fel ne fedődne. Ez eszme tanítson mindnyájunkat arra, hogy éljünk oly életet, mely becsülést szerez önmagunknak önmagunk és mások előtt, mely érdemet szerez maga Isten előtt is, ki örömmel tekint reánk és várja, hogy megadhassa nekünk az érdemelt jutalmat. Ez eszme tanítson minket igaz, tiszta szeretetre otthonunkban és a világban, a mieinkkel és az idegenekkel szemben. Tanítson igazságra és igazságos eljárásra a szegénységben és nélkülözésben, a bánatban és szenvedésben, hogy életünk így ne csak csoda, hanem tiszta tükör is legyen a világ, az emberek előtt, melyben senki soha meg nem botránkozik. Amen.

Csifó Salamon.

Gondolatszabadság.

(Közönséges).

Alapige: I. Thess. 5. r. 21. v.: „Mindent megpróbáljatok: ami jó, azt magtartsátok”.

A felolvasott alapige egyike a szentírás legszebb és legértelmesebb kifejezéseinek. Szépsége nem a szavak mesterkélten összeállításában, nem az irány virágos voltában, hanem a mondat egyszerűségében és határozottságában áll. Tartalma szinte kimeríthetetlen, mint a tenger vize. Szól ez az intés az ifjuhoz az életpálya kezdetén s míg egyfelől figyelmes körültekintésre, óvatos megfontolásra buzdítja, addig másfelől a megismert jó

jó mellett kitartásra serkenti. Szól az élet küzdő bajnokaihoz, a tudományok munkásaihoz s az igazságok bátor keresésére s azok mellett hűséges kitartásra inti. Szól a szülőkhöz és tanítókhöz s a nevelés helyes utjainak a megválasztását és azok tapintatos alkalmazását kívánja tőlük. Szól a vallásos hívőhöz s öntudatra buzdítja, és a lelkiismeret szabadságának szent és isteni jogára figyelmezteti. Egy valódi gyöngyszem az emberi nyelvezetben, mélységes tartalmu közmondás a közhasználatban. Szépsége és gazdag tartalma annál inkább kitűnik, minél többet gondolkozunk fölőtte.

Kihat ez a mondat az emberi munka minden mezejére s a társadalom minden osztályára. Mindenütt egy nagy és szent jog birtokába helyezi az embert. Mindenütt szabadságot ad az élet, a munka és a létért folytatott küzdelem jónak és helyesnek tartott iránya megkeresésére és a célhoz vezető legjobb utak követésére. Mindenütt az embert visszaadja önmagának s feljogosítja a *gondolatszabadságra*. De nem csak jogot ad az alapige, hanem kötelességeket is ír előnkbe. Egy nagy parancsolat az, amely éppen olyan kötelező reánk nézve, mint akár a szeretet parancsolata.

Azonban sokan, amig készséggel elismerik az alapige érvényességét s az általa adott jogot és kötelességet a tudományban, művészetben, iparban, kereskedelemben, földmivelésben s az emberi munka és törekvés más területein: addig kétségbe vonják azt a vallási és egyházi életben, Úgy gondolkoznak, hogy a vallás és egyház olyan zárt terület, hova az emberi józan ész lámpáját bevinni nem lehet s nem szabad, mert azt az Isten lelke világosítja meg, hogy itt a tekintély és hagyomány előtt csak meghódolni lehet, hogy itt nem vizsgálódni, kutatni és elmélkedni, hanem csak hinni és engedelmeskedni kell.

Pedig a szabad vizsgálódás és ezzel együtt a hitszabadság szent jogát nem kisebb törvénykönyvben, mint a bibliában látjuk becikkelyezve s aki ezt törvénybe iktatta: az éppen maga Pál apostol volt: „Mindent megpróbáljatok: ami jó, azt megtartsátok”.



Szivesen elismerjük, hogy vannak az emberi léleknek titkos mélységei, ahová az emberi gondolat nem ér le s az értelem lámpája nem világíthat be. Szivesen elismerjük, hogy a

vallásnak vannak rejtett útjai, vannak titkos igazságai, amelyeket a józan értelem sem napvilágra nem hozhat, sem érveivel, okoskodásaival el nem törölhet. Önként teremnek ezek a szívből, mint a virágok a mezőben. A hitnek ezen virágai Isten titkos ihletésére hajtnak ki a szívből. Azonban ez nem azt jelenti, hogy az Isten megbecsülhetetlen ajándékait emberi módon ne ápoljuk, ne gondozzuk és ne gyümölcsöztessük. Isten ajándéka a hit is, de emberi gondozást és nevelést igényel. Éppen erre ad jogot és ír elő kötelességet Pál apostol a felolvasott alapigéiben. Óh, ha a keresztények mindig lelkükben tartották volna az apostoli intést és figyelmentetést. Mennyi téves nézetnek, hamis irányzatnak állotta volna útját az a történelem folyamán. S mennyivel nemesebb és áldottabb gyümölcsöket termett volna a keresztény vallás az emberiség boldogítására! Hiszen soha senki szebben és tisztábban ki nem fejtette a vallás és erkölcs igazságait, soha senki tisztábban meg nem jelölte az ember célját, hivatását, mint Jézus tette a szeretetről adott nagy parancsolatában, a hegyi beszéd örök igazságaiban vagy az istenországáról mondott gyönyörű példázataiban. Az emberi lélek titkos mélységeit tárta ki s az ott lappangó érzelmeket hozta világosságra. Óh, ha ezek megélésében, ezek követésében és gyakorlati megvalósításában keresték volna mindig a keresztények a maguk hivatását! Minő más történelem állana ma a kereszténység háta mögött és minő más képet mutatna a keresztény emberiség lelki világa.

De mi történt? Az, hogy a názáreti Jézus neve csak jelszó és lobogó lett, de szelleme elhalványult követői lelkében. Az, hogy tanításainak megtartása és követése helyett meddő vitatkozások, aprólékos magyarázgatások és ferditések homályosították el azokat. Az, hogy a szeretet vallása a gyűlölet forrásává lett s a testvériség evangéliuma a harcok és ellentétek tüzeit élesztette fel. Alig telt el 300 esztendő a Mester halála után s már többé nem az volt, akinek tanítványai ismerték. Igen világosnak és egyszerűnek látszottak az evangélium világosságai. Azokat nem lehetett a mind inkább előtérbe nyomuló hatalmi célokra felhasználni. Jöttek ezek helyébe a zsinati végzések, a pápai rendeletek, amelyek Jézus egyszerű tanításait annyira kiforgatták nemes egyszerűségükből, hogy azokra többé ráismerni nem lehetett. Nem az volt többé a kérdés, hogy mit tanított Jézus, hanem az, hogy mit végzett a niceai vagy

a konstantinápolyi zsinat: Nem az volt többé az igaz keresztény, aki szerette Jézust és embertársait, aki alázatos, békeségre igyekvő, irgalmas volt, aki alázatos, aki éhezte és szomjuhozta az igazságot s azért háboruságot szenvedett: hanem az, aki minden gondolkozás nélkül meghajolt a hatalom szava előtt s elfogadta azokat a mesterkéltségek hittedeleket, amelyek egyeseken kigunyolták a józan értelmet.

Ha kérditek, hogy miképpen történhettek meg ezek? Úgy, hogy a gondolatot elfojtották, az értelmet elnémitották, a bibliát kivették a nép kezéből s ez által a lelki élet fejlődésének útját állották. Akkor nem hangzott az egyházakban az apostoli intelem és figyelmeztetés: „Mindent megpróbáljatok s ami jó, azt megtartsátok“.

Igy született meg Jézus istenségének a tana, mely szerint a szelid és alázatos fiút, aki mindent az Atyától kért és kapott, aki még a jó nevezetet is elutasította magától, egynek tekintették az örökkévaló Istennel. Így született meg az eredeti bűn tana, amely az Isten képére és hasonlatosságára teremtett s a lelki tökéletességre hívott embert a pokol és kárhozat gyermekévé tette. Így változott át Jézusnak a szellemi szabadságra alapított vallása a szolgaság vallásává. Hiában zörgették meg egyesek a szolgaság súlyos bilincseit; hiában hivatkoztak az evangéliumban biztosított gondolatszabadság jogára: szavukat vagy a máglya füstje, vagy a bakó pallósa fojtotta el. Terméketlen mezővé lett az evangéliumi szép vallás, mert a gondolatszabadság áldott napja nem világította és nem melegítette fel.

* * *

Ebből a súlyos válságból a kereszténységet kiemelni; az embert és a vallást egymással ismét összhangba hozni; az eltiport jogokat újra kivívni s az apostoli parancsolatot halottai föltámasztani: ez volt igazi célja a hitjavításnak. A hitjavításnak ezen az útján a legtovább mentünk mi unitáriusok, amidőn éppen az apostoli intést írva lobogónkra, a tiszta értelem jogait biztosítottuk a vallásban is. Bár ezért sokféle gyanusítást kellett elszenvednünk, sokféle vádnak kellett kitennünk tiszta és egyszerű vallásunkat: még sem volt semmi okunk megbánni, hogy a szabadságban megállottunk. Tegyük fel azért nyíltan a kérdést: Ártott-e a gondolatszabadság a vallásnak? Amiért sokféle

visszaélést megszüntetett; amiért a hagyományok bilincseit szét-törte; amiért a vakbuzgóság homályaiba bevilágított; amiért az evangélium igazságait kereste s a konkolyt pusztítani igyekezett: kárt tett-e ez által az igaz hitben? Ellenkezőleg, megszabadította azt sok százados börtönéből. A külsőségek vallása helyett helyreállította a szellemi vallást. A képmutatás helyébe tette az őszinteséget. A szertartások vallása helyébe a „lélek és élet“ vallását. A felekezeti gyűlölködés helyébe a szeretetet. A lelki sötétség helyébe a világosságot. A vallást visszaadta az embernek. Többé nem kívánja a vallás, hogy emberi méltóságunkat levetkőzzük, hogy a vallás megcsontosodott igazságaiért állandó harcot folytassunk a tudománnyal. Ez a vallás nem fél a haladás és felvilágosodás áldásaitól, hanem azokat is a maga javára tudja fordítani. Nem fél a váltakozó korok elevenítő szellemétől, mert erős köziklára: az isteni kijelentésre és az emberi lélekre van felépítve.

Igaz, hogy a gondolatszabadság nagy felelősséggel jár. Vissza is lehet élni vele, minthogy sokan vissza éltek a múltban s még többen visszaélnék a jelenben. Ahol a szabadság szabadosságba megy át; ahol az önző, kevély, gőgös és elbizakodott emberi értelem csalhatatlanságot tulajdonít magának; ahol mindent eldob, amit végességével fel nem foghat; ahol a konkollyal együtt a tiszta búzát is ki akarja tépni; ahol Isten beszédével száll szembe: ott mindenütt visszaélnék vele. Visszaélnék manapság sokan, akik az egyes felekezeties visszaélések miatt a vallás ellen indítanak írtó háborút. Visszaélnék azok a keleti szomszédok, akik az emberek által elkövetett hibák miatt az Isten ellen küzdenek. Ez már nem az a gondolatszabadság, melyre az apostol feljogosított. Éppen olyan túlzás és elfogultság, mint a vallási vakbuzgóság.

Eme két szélsőség között mi keressük meg az igaz utat, mely az életre viszen. Figyeljünk állandóan az apostoli figyelmeztetésre: „Mindent megpróbáljatok: ami jó, azt megtartsátok“, mert ez nemcsak jogot ad nekünk, hanem kötelességet is ír előnkbe: azt a jogot adja, hogy keressük rendületlenül az igazságot, de azt a kötelességet, hogy ha megtaláltuk, legyünk hűvek hozzá mindhalálig. Ámen.

Az ember ékessége.

„Ékesítsd csak fel magadat fényvel és méltósággal, ruházd fel magadat dicsőséggel és fenséggel“. Jób XL. 5.

Alapigénknek szavai, mint isteni intés, figyelmeztetés — hangzottak hajdan s hangzanak ma.

A kegyes életü Jóbhoz szólott hajdan e szavakban Isten, hogy ébredjen tudatára emberi méltóságának s ez által irányítsa embertestvérei életét, cselekedeteit; fokozza a jót, a szépet, a hasznosat; fékezze meg, *irtsa* ki a bűnt, a gonoszságot.

Szól ma hozzánk, — nem egyesekhez, nem kiválasztottakhoz, hanem a földkerekségén élő másfélezer millió emberhez, hogy ébredjünk öntudatra, emelkedjünk emberi méltóságunk magaslatára.

Másfélezer millió ember! Kinek testalkata, arcvonása, szellemi és jellembeli tehetsége ugyanannyi féle — hallja ma az egyöntetü cselekvésre az isteni felhívás szavát: „Ékesítsd fel magadat méltósággal!“ Azzal a méltósággal, mely emberi nevezetére méltóvá s valóban az összes teremtmények koronájává és Isten gyermekévé teszi az embert.

Jól megjegyezzük keresztény afiai, hogy ezen méltóság alatt nem a rangot, megszerzett dicsőséget, embertestvéreinktől megkülönböztető kitüntetést értünk, mert jöllehet az érdemrendek jelvényei, melyek komoly politikusok mellén ékeskednek, a vitézségnek a kitüntetései a katonának mellén, a költő babéroszoruja, a király koronája, — mind szépek, mint a dicsőségnek, a rangnak külső jelvényei, de nem azok a drága kincsek, melyek nemcsak külsőleg, de bensőleg, nemcsak látszólagosan, hanem valóban, a szó magasabb értelmében ékesítik az embert s amelyek meg is adják emberi méltóságát!

Az emberi méltóság valódi ékességei, drága kincsei : a *szerelem, alázatosság, áldozatkészség, hithűség s az ezen szellemi kincseken alapuló erkölcsi törvény*. Csak ezekkel, ezeknek birtokában *ember az ember*.

De mintha ellenvetéseket hallanék némelyek ilyen nyilatkozatában: *Amióta Jób hallotta az isteni intést, azóta évezredek viharja zúgott át az emberiség felett. Népek és nemzetek milliói futottak be dicsőségesen, vagy szégyenérzettel földi életpályájukat. Hatalmas nemzetek semmisültek meg s mások emelkedtek felszínre a folyton iródó történelem keretében.*

Szeretik úgy mondani, hogy *azóta szelidültek az erkölcsök, művelődött az értelem, tisztább, világosabb lett a hit!*

De kérdelem én : *Ha szelidültek az erkölcsök, megszűntek-e a gyilkosságok ? Ha művelődött az értelem : megszűnt a testvérgyűlölet ? Ha tisztultabb lett a hit : Imádják-e lélekben és igazságban az Istent ?*

Mindezekre maga az élet mondja hangos, éles kiáltással a szomorú igazságot : *nem és nem !* Megdöbbenő az embert megbélyegző állapot ez a mai felvilágosodott kornak nevezett időben — épen ezért mindenkinek, de különösen a kifogással élőknek mondom az isteni intést : „Ékesítsd fel magadat méltósággal“, — a szeretet, az alázatosság, az áldozatkészség, a hithűség ékes díszével.

Magam is elismerem s hirdetem is : *Nagy az ember, Isten képét viseli !* Alkotásaiban, találmányaiban kiszámíthatatlan gyorsasággal halad előre ! A föld, a víz, a levegő, a magasság és mélység s ezeknek őserői mind az ember szolgálatában állanak ! Az értelem világa, tündöklő fényével vezeti magas céljának elérésében. A hit drága kincseivel gazdagítja s erősíti a sors szenvedéseiben meggyötört szívet ! A faji, a nemzeti érzés hatalmas ereje, még a méltatlan szenvedések keserű fájdalmait is enyhíti ! Óh mennyi kiváló, drága tulajdon, mennyi megbecsülhetetlen kincs van az emberek birtokában ! Az emberek lelkében ott vannak a drága kincsek, mint a bányának mélyén a terméсарany ! Csak felkutatni, felszínre hozni s azután értékesíteni kell azokat !

De úgy látom, úgy tapasztalom, hogy az emberiségnek nagyobb része hanyag, gondatlan, — rossz bányász ! Ott hagyja lelkének mélyén a drága kincseket, nem hozza életre, nem értékesíti az erényeket a jó cselekedetek gyakorlásában. Embe-

rek! Ti hanyag, ti rossz bányászok, kik lelketek drága kincseit nem tudjátok — vagy ami még rosszabb, nem akarjátok értékesíteni, halljátok meg, de értsétek is meg az igét: Ékesítsd fel magadat méltósággal!

Az embert úgy képzelem, mint a természet elemeit!

A természet, elemeiben kiszámíthatatlan, elképzelhetetlen őserő van, mely alkot és épít, avagy rombol és pusztít aszerint, amint korlátok közt, megfűkezett minőségében, vagy szabadon a maga féktelenségében működik.

Az emberben szintén sok erő és erőt megsokszorosító értelem, tehetség van s ezen erőtömeg együttvéve a maga összeségében — a polgári és erkölcsi törvények keretében — teszi az embert a mindenség koronájává, — vagy a törvények megkerülésével, megszegésével a mindenség salakjává! Vagyis a törvények keretében becsületes, törekvő munkával az ember alkot és épít, egyéni és társadalmi jóllétet teremt, vallási és nemzeti fejlődésnek úttörője s ezen munkájában erkölcsi értéke nő, fejlődik s állandóan értékesíti magát az emberi méltósággal.

A munka pedig számtalan, amely az emberre vár. A család, a társadalom, a nemzet, a haza — mind-mind követelésekkel, jogos követelésekkel állanak előnkbe. De sajnós, nagyon sokan vannak embertestvéreink között, kiket ezen követelések hidegen hagynak s ennek következtében lesznek részvétlenek, sőt nemcsak, hanem lesznek a családi élet boldogságának a feldúlói, a társadalmi élet fejlődését megakadályozó, folyton rágódó férgek; a vallási élet szentségének lábbal tiprói, a nemzeti ideális eszméknek kigunyolói, szóval lesznek a mindenség salakjává!

Épen azok ezek, kik nincsenek emberi méltóságuk magaslatán, nincsenek emberi hivatásuk tudatában. E tudatlanság következtében aztán azt hiszik, hogy nekik elég annyit dolgozni, ami a család anyyagi megélhetését napról-napra biztosítja. Aztán ezektől lehet a közügy, lehet veszélyben a haza, a nemzet, szólhat az egyháznak harangja, nem engednek hívó szavának, nem sietnek lelkük megerősítésére, vallásos hitük ki-elégítésére a szent hajlékba.

Szomoruan tapasztalom, hogy kicsiny egyházunkban is többen, sokan vannak, kik nem akarják meghallani egyházunk segélykiáltását. Mindnyájunk előtt ismeretes, hogy egyházunk az anyagiak dolgában igen szomorú helyzetben van. Ugy áll

ma, mint az öreg szülő, ki gyermekei neveltetésére mindent feláldozott. Apai örökségét gonosz szívü emberek elrabolták, ruhái megrongyolódtak s keservesen érzi az idő viszontagságait s túri a gonosz érzésü, a rossz emberek kigunyoló megjegyzéseit. Még csak szive ép, szive a régi, de már az is csordultig keserüséggel s mégis mindig inti, figyelmezteti gyermekeit szeretetre, becsületes életre.

Egyházunk vezetősége már régen hordoztatja a véres kardot egyházközségeinkben, de az eredmény kevés, nagyon kevés. Szeretném odakiáltani minden unitárius embertestvérem fülébe: Ékesítsd fel magadat emberi méltósággal s jöjj segítségére egyházunknak, a testiekben megtépászott, lerongyolódott édes anyának.

Nem kell gazdagnak lenni, nagy vagyonnal, tőke pénzzel rendelkezni. Elég, ha az emberi méltóság jelvényeivel: a szeretet, a hithűség, nemes lelkűség drága kincseivel rendelkezel s akkor biztosan meghallod esdő szavát s teljesíted kérését a sokat szenvedett édes anyának — egyházunknak.

Ha fel tudnánk emelkedni egy olyan magaslatra, melyről beláthatnánk az egész világ embereinek szívébe, elszörnnyedve látnók, hogy mennyire szegények az emberek lelki kincsekben s mennyire szüksége volna mindenkinek, hogy felékesítse magát az emberi méltóság ékességeivel.

Látom, szomoruan látom az emberi méltóságnak lesülyedését társadalmi, egyházi és nemzeti életünkben egyaránt.

Vagy talán az emberi méltóság ékességei azok a horribilis sikkasztások, melyekkel közéletünkben találkozunk? Azok a rabló feltünések, melyek veszélyeztetik ugy az élet, mint a vagyon biztonságot? Vagy, ha tovább megyünk a gonoszságnak, az emberi gyarlóságnak pokol birodalmában, nem látjuk-e csoportosan dőzsölni az esküszegőt, az eskü szentségének kigunyolóját, a csalót, a hitszegőt?

Nem látjuk-e nagyon gyakran a gyermekeitől elhagyott édes anyát, a megcsalt barátot, a kigunyolt jóltevőt? Hányszor, de hányszor kénytelenek vagyunk türni az igazságtalanságot, a megvetést, a megaláztatást elveinkért, fajunkért! Ezeknek látára megdöbbenve, visszafojtott, néma, keserü fájdalommal sóhajunk fel a görög bölccsel: „Tenger a nyomor, baj, gond és szenvedés, mindenütt gonoszság ütötte fel fejét, az igazságosság és szégyenérzet itt hagyta a földet“.

Ker. Testvéreim! A baj nagy, a baj rettenetesen nagy! Az emberi méltóság élethajója sülyedez, már-már elmerüléssel fenyeget! Föl tehát a megmentő, az építő munkára! Föl tette, nemes cselekedetre, amíg nem késő! Álljon minden ember a maga posztjára s teljesítse kötelességét az emberi méltóság hajójának megmentésében. Vegyük igénybe az emberi méltóság ékességeinek drága kincseit: a szeretet, alázatosság, áldozatkészség, hithűséget.

Föl kell rázni! Föl kell villanyozni az emberiség öntudatát, meg kell értetni vele, hogy neki magasabb hivatása, életfeladata van, neki alkotni, munkálkodni kell nemcsak önmagáért, szűkebb családjáért, de munkálkodni kell az egyház, a nemzet, az emberiség jövőjének érdekében is s mindaddig, míg ezen kötelességeinek eleget nem teszen — emberi nevezetének méltatlan viselője.

Ha tudnám, ha tehetném, szeretném bekiáltani a nagy világ rádiójába, az emberi milliók fülébe:

„Ékesítsd fel magadat emberi méltósággal”. Amen.

Nagy Béla,
segessvári unitárius lelkész.

Egyházi beszéd.

Alapge: Márk X. 23. „Nehezen mennek be az Isten országába, akiknek gazdaságuk van”.

Ebbe a mi szegény és boldogtalan világunkba olyan kelletlenül hangzanak ezek a szavak. A mi akaratlanul is átforgalmódott gondolatvilágunknak Jézus gazdaság politikájának ilyen tömören megfogalmazott tételei olyanok, mint valami kövek, melyeket az evangéliumok vasárnapról, vasárnapra reánk dobálnak. És ezeknek a köveknek a dobása fáj. Fáj először azért, mert érezzük, hogy van bennük valami klasszikus, maradandó, kemény igazság és fáj, mert képtelenek vagyunk önzetlenül, önfeledten elemezni a rejtett igazságot, mert nincs bátorságunk belenézni ennek az igazságnak tiszta tükörébe. Pedig igazán jó volna testünk mellett hiuságra szoktatni szellemi, lelki valónkat is.

Az a gazdag ifju, kinek szomorúság ülte arcáról olvasta le azt az igazságot Jézus, talán csak egyet sajnált. Azt, hogy amennyiben Jézus tanácsát megfogadja, mindenét el kell hogy adja. Nekünk, mai korban élő szegény gazdagoknak, e kijelentés kétszeres bánatot és kétszeres fájdalmat okoz. Fájlaljuk először azt, hogy szegények vagyunk, hogy nincsen gazdagságunk, azt, hogy az emberiség 75%-ával egyetemben tengődünk egyik napról a másikra, nélkülözünk, kinlódunk, pedig élhetőbb életlehetőségeket sejtünk és hiszünk. És másodszor fájlaljuk azt, hogy szegénységünk ellenére is nagyon messze állunk az Isten országa kapujától. Messze, mert szegénységünk mellett nincsen meg az a lelkeknek békét és összhangot adó tiszta boldogság, melyet legalább az istenországa árnyékának nevezhetnénk.

E két fájdalom közül azonban a jelenben — valljuk meg őszintén — az elsőt vesszük inkább észre. Az első fájdalom legközvetlenebbül érinti életünk gyökerét, mint a másik. Az a meggyőződése a világnak, hogyha szép, igaz, Isten szive szerint való életet akarunk élni, először szükséges az, hogy tisztán csak éljünk, létezzünk. Szükség az, hogy megteremtsük a mindennapi élethez feltétlenül szükséges kellékeket s aztán ezeknek a létezését biztosító dolgoknak a birtokában majd ráérünk gondolkozni azon, hogy hogyan is lehetne szebb, jobb, békeségesebb életet élni. Erre az életre azonban csak akkor gondolhatunk, amikor már aránylag teljes biztonságban érezzük magunkat.

Igy gondolkozott az emberiség jó nagyrésze nagyon rég óta s így gondolkozik ma is. Ezt a gondolkozást a pillanatnyi helyzet és valóság mindig maradéktalanul igazolta. Az a valami, ami az emberiség lelkét, benső életét akarta formálni: a vallás éppen azért az emberiség legtöbbszörénél csak olyan kullogó szerepet kapott. Csak arra volt jó, hogy az emberiség munkaszüneteiben a különböző, egyéni képzeletek vásznára képeket vetítsen s foglalkoztassa azt a lelki hajlandóságot, amelyet eltitkolni, vagy megölni, az ember sohasem tudott.

A pillanatnyi valóság ma is azt látszik bizonyítani, hogy minden olyan törekvés, mely az anyagi állapotok tekintetbe vétele nélkül próbálja az emberiség felépítését munkálni, csak ábrándozás és üres álmodás. És ennek a bizonyításnak pillanatnyilag teljesen igazat is adhatunk. Józanon gondolkozó ember ma arra kell gondoljon, hogy a szegénységbe, a nyomoru-

ságba jutott embert jobb gazdasági intézkedésekkel meg kell menteni a létezésnek. De az időszerű nyomoruság és e nyomoruságban szükségszerűen előtérbe nyomuló anyagi intézkedés nem szabad, hogy a keresztény gondolatot teljesen megölje s a létezés anyagi feltételét, mint ez „egy szükséges dolgot” emlegesse.

Bármennyire meg vagyunk győződve arról, hogy a mai helyzetet nem a templomok harangja, nem az imádság és nem a zsoltár éneklés javítja meg, nem engedhetjük, hogy életünkből a keresztény szempont, a vallásos szempont megsemmisüljön.

Ilyen időkből, amellet, hogy gyorsan segíteni akarunk, fordítsunk gondot arra is, hogy a bajok okait, a létrejött helyzet magyarázatát keressük. Amikor a létezéshez szükséges gazdasági javak feltétlenségében hiszünk, próbáljuk meg megérteni Jézus igazságának szellemét s azt a veszedelmet, amit az Istenországa megértése szempontjából a gazdasági, anyagi értékek jelentenek.

Egy nem élő társadalom-filozófus (L. P. Jacus) a civilizáció legnagyobb nyomoruságát abban látja, hogy az emberiség anyagi, gazdasági haladása messze tulszárnyalja az erkölcsi fejlődést. Különösen igaz ez, ha a történelemben visszamegyünk 17 évet s megállunk 1914-ben, amikor a világ talán a leggazdagabb volt. A háboru előtti 50 esztendő alatt a föld nemzetei, népei hatalmas gazdagságra tettek szert anélkül, hogy megfelelő arányban bölcsökké, igazabbakká lettek volna. Pedig a felhalmozott, bonyolult földi érték több körültekintést, mélyebb bölcsességet és elfogulatlanabb igazságosságot követelt. Az emberiséget a gazdasági javak halmaza lelkiileg készületlenül találta. Nem tudták miképpen kezeljék, nem tudták miként tehetik azt áldásossá és nem gondoltak arra sem, hogy az legalább ártalmassá ne válják. Eme előhaladásnak ilyen nyomoruságos aránytalansága végre is azt eredményezte, hogy Európa s később majdnem az egész világ háboruba tört ki. A gazdag nemzetek és népek megfelelő lélekalkat hiányában szinte következetesen háborus, harcias érzelmeket tápláltak. A nemzetek életén belül megkezdődtek az osztályharcok, a küzdelmek szegény és gazdagok között. Ezek a belső viszálykodások mindig a vagyon kérdéseivel kapcsolatban állanak elő. Az a sok gazdasági jó, amit a népek nem tudnak felemészteni, kitűnő melegágyul szolgál a bizalmatlanság, a rosszakarat, irigység, el-

lenségeskedés szuró töviseinek. A gazdag folyton abban a rettegésben él, hogy a szegény az ő vagyonára vágyik. A szegény minden gondolata megett az a gyűlölséggel párosult félelem áll, mely attól remeg, hogy a gazdag még jobban elszeretné nyomni őt. Hogy vajjon ezek a rettegések, előítéletek-e? A tény az, hogy léteznek.

Az elmúlt háboruban talán Szerbia és Montenegro kivételével, mind a gazdag nemzetek harcoltak, bebizonyítva ezze a jézusi igazságot, hogy a gazdagság a jóra vezető uton nagy akadály lehet. Nagy akadály, különösen ha nem tudjuk megfelelő hozzáértéssel és jóakarattal úgy felhasználni, hogy ez igazán javunkra szolgáljon.

A tudomány sorozatos felfedezései után fellendült industrializmus, gépkultúra sokak lelkében azt a reményt segítették életre, mellyel remélni merték azt, hogy az állatias munkát végző emberek felszabadulása egy jobb, egészségesebb társadalmat teremtet. Azt hitték, hogy a szén, gőz, villany és más természeti erők felhasználásával gyorsabbá vált közlekedés a nemzetek és nemzetek közötti kereskedelmet, összeköttetést tartósabbá és állandóbbá teszi és ezáltal módot szolgáltat a nemzetek egymáshoz való közeledésére, melynek lassan a béke lesz a gyümölcse. Nem az történt. Szomoruan kell megállapítuk ma, hogy mi nem béke izü gyümölcsöket fogyasztunk.

Az a folyamat, mely az emberiséget akkora nagy vagyonhoz juttatta, már csak azzal is, hogy elfoglalta az emberek ösztöneit és tevékenységét, a béke gondolatát érlelte, de ez csak a folyamat, mert amikor a vagyon eredményképpen előállott, olyan lélektani átváltozásokat vitt véghez az emberekben, amelynek szomorú következménye lett az egymásra való irigység, féltékenység s minden olyan gyümölcs, melyet Pál apostol a lélek gyümölcseivel szemben, a test gyümölcseinek nevez.

Nincs szükség arra, hogy a háboru utáni időkről beszéljünk. Az történt, aminek a világ gazdasági és politikai nézeteinek megfelelően történnie kellett. Az emberiség jó részét a háboru, mint egy csunya betegség az ágyba verte és egy néhány évig, míg egymás sebeinek bekötözéseivel voltunk elfoglalva, csak fájdalmat éreztünk. Azután annyira gyógyultunk, hogy betegágyunkból felkeltünk. A háboru tanúságait leszűrő emberiség most igen szép dolgokra határozta el magát s az emberi boldogulást munkáló tervek egymásután következtek. Gondoljunk

csak a világbékét célzó és egy néhány évvel ezelőtt oly divatos tervekre.

S most, amikor öntudatosabban élünk, amikor sok esztendő után újra járni próbálunk, a nemzetek most veszik csak igazán észre, hogy a háboru okozta betegség, fájdalom mennyire legyengítette őket. Csak most kezdik észrevenni, hogy a lelketlenül ütött sebeken keresztül milyen borzasztó volt a vérvesztés, amit gazdaságilag, de általánosan szenvedtünk. Ez a gyengeségi tünet egy rövid esztendő alatt az egész világot bejárta s majdnem minden nemzet a nyomoruságok mély pontjait érte el az elmúlt télen s kábulatában s vérszegénységében ma is a reménytelenségek sehová se vivő lépcsőin állunk.

Mint minden történelmi eseménynek, úgy az elmúlt éveknek is meg van a maguk beszédes tanuságuk. És úgy látszik, mintha az emberiség önmagától tanulna. Úgy látszik, hogy most a szegénység közepette bennünk több hajandóság van értékelni a szellemi és lelki javakat. A közös nyomoruság a gazdagot közelebb viszi a szegényhez, a szegényt a gazdaghoz. Egyformán panaszol mindakettő és egyformán érlelődik mindakettő lelkében a meggyőződés, hogy a vagyonnak önmagában nincs értéke és értelme, különösen akkor, ha annak elosztását és feldolgozását anélkül csináljuk meg, hogy tekintetbe vegyük az embert magát, az embert, ki több, mint pusztán csak gazdasági értékek termelője és elfogyasztója.

A betegségből egy kincs lázban lábbadozó emberiség most le tudja vonni ezt a tanuságot, hogy eddig a világon és maga körül mindent meglátott, mindenhez hozzányult, mindent megváltoztatott, mindent átformált, de elfelejtette önmagát megváltoztatni.

Tervei mindig voltak s most is vannak, pedig egy jobb, egy igazabb élethez, az Isten országához nem tervek szükségesek, hanem *emberek*. Jóakaratu, békés, Jézusi emberek.

Lehet, hogy a mai kinos gazdasági nyomoruságon nem tudunk a vallásos lelkiület erejével segíteni, de legalább most meg kellene értse az emberiség, hogy eddigi okoskodása a halál felé és nem az élet felé vitte. Ahhoz, hogy az Isten országát megépítsük, szükséges a tiszta lelkiület, a szent, a nagy és isteni dolgokat soha szem elől nem tévesztő belátás és csak azután foghatunk hozzá gazdasági értékek termeléséhez, melyek létezésünket biztosítsák s eszközül szolgálnak nemes törekvéseink.

ben. Ha megint készületlen lélekkel halmozunk össze vagyónokat, ha megint isteni elgondolás nélkül gazdagodnak a nemzetek, akkor a vagyon, a földi jó tehetetlenségi ereje újra a földre ront s Siszifusz átkos sorsa kikerülhetetlen.

Az elmúlt esztendő tapasztalásának könyvét a Jézus igazságának világánál üdvös lesz olvasni. Amen.

Fikker János,
kövendi lelkész.

Egyházi beszéd.

(Jubileumra).

I. Tim. 6. r. 10—11.

Korunk gyermeke elégedetlen. Lelke beteg. Belső békéről, lelki nyugalomról szólni sem lehet, pedig a tudomány haladásából arra kellene, hogy következtessünk, hogy az ember a sok találmányt, újítást, felfedezést annyira az ember érdekében, javára használja, hogy mindenki boldognak vallja magát. Mégis mit hallunk, mit látunk? A sok sóhajt, panaszt, elégedetlenséget, szegénységet, nyomort. Sorsával senki sincsen megelégedve. Mindig másra, mindig újabbra vágyunk. Ez a folytonos vágyakozás, pihenést nem enged, megállást nem hagy. Művelt, felvilágosodott, előre haladott Isten gyermeke az ember, de nem boldog, nem megelégedett. A hosszú évek nehéz küzdelme, véres veritékezése hoz talán jutalmul egy-egy napot, egy-egy órát, melyben a beteljesedett remény, valóra vált óhajlás, vagy embertársaink elismerése, előljáróink, egy barázdában küzdő, egy szőlőben munkáló társaink megbecsülése, édes miéink szenvedésekben megpróbált mélységes szeretete mintha közünkbe varázsolná az élet igazi szépségét, megelégedését, nagy boldogságát. De a nap eltűnik, az órák elrepülnek s „boldogságunk szép emlékeképen, rózsafelhők úsznak át az égen“ és mi újból folytatjuk azt az örök küzdelmet, melynek nem lesz vége soha.

Igaz, hogy Teremtőnk már teremtésünk órájában szentírásunkban örök végrendeletként hagyá: „orcád veritékével egyed a te kenyeredet“, mikor azt is végrendeletül tevé: „töltsetek be a földet és hajtsátok birodalmatok alá és uralkodjatok

a tenger halain, az ég madarain, a földön csuszó-mászó mindenféle állatokon". E végrendelet végrehajtva már. Valósítva. Az ember úr, hatalmas úr tengereken, tengerek alatt, égen, földön, föld alatt s mégsem elégedett, mégsem boldog, megállása, pihenése nincs. Mindenek fölött úr, de nem az önmaga fölött. És nem is lesz soha. Csak egy-egy nap, egy-egy rövid óra, amit a boldogságra nyerünk. Az élet egy fösvény zsugori. Az élet szűkmarku, nehezen bocsátja rendelkezésünkre kincseit. És jól van így. Megállana az élet, elveszitené a küzdelem a maga mélységes szépségét, varázsát, ha az ember könnyen vívná ki boldogságát.

Érzés, gondolatvilágunkat a tökéletesség felé irányította Jézus, de oly magasan, oly távol van tőlünk e világ, hogy alig-alig tudjuk küzdelmes vívódásaink után megpillantani. Nagyon ritka pillanat az, melyben látunk megnyilatkozott eget s azt a pillanatot is szívvérünk hullása hozza létre. A földtől nem tudunk, nem is akarunk, de nem is lehet megválnunk, hisz pornak szülöttei, por vagyunk. Ezt nem tudjuk, nem lehet feledni. Fel-fel csillámlik éltünk vonalán, hogy „Isten életnek lehelletét lehelte belé, hogy legyen élő lélekké“. Ezzel az élő lélekkel kutatja és keresi is helyét e nagy mindenben az ember, de nem igen találja, nyugvó pontra nem jut. Nagy lelkek, példaadók utat mutatnak, célt jelölnek, de az ember földhöz kötött, földiekért, földön él, küzd, szenved és hal. Az élet zaja zúg körülöttünk s benne élünk, vele zúgunk mi is. El nem szakíthatjuk magunkat az élők világától, a küzdők sokaságától. Sokan próbálták s próbálják, de kevésnek sikerül legyőzni az élet örök kísértő elégedetlenségét. Jézus is vitették az ember örök elégedetlenségétől a pusztába, a templom párkányára, a hatalom magaslatára. Hátha ott egyedül a csendben, magányban, a templom magas kilátásában vagy a hatalom dicsőségében, fényében fölleli a boldogságot, nyugalmat? Vele is ott volt mindenütt az örök kísértő, szólott hozzá gúnyosan: „változtasd a köveket kenyerekké, neked adom a megmutatott országok feletti hatalmat, ezeknek dicsőségét, csak imádj engemet, ugorj le a jeruzsálemi templom párkányáról, hisz Isten fia vagy.“

Jézus megfelelt: Nemcsak kenyérrel él az ember, hanem Isten igéjével, csak az Istent imádd és ne kísértsd őt“. „Kisértő távozz, eredj!“ Elutasítá, elküldé és megállott rendületlenül, de visszatért az élő világba, a küzdők közé, hogy példát adjon,

utat mutasson, ösvényt jelöljön. Utána sokan, csaknem mindenki, nagyok és kicsinyek állanak sorba. Mindenkihez eljut, elérkezik, megjő a lét küzdelmei között, a mindennapi harcban a kísértő elégedetlenség.

Ha a pusztába, ha a magányba megyünk, ha visszatérünk a zajgó élethez, velünk van az élet egyik legnagyobb kísértője, melyről az apostol szól hozzánk felolvasott igénkben: „Minden rossznak gyökere a pénz szerelme, mely után sóvárogván némelyek eltévelyedtek a hittől és magukat által szegezték sok fájdalommal“.

A kincs, a vagyon, a pénz ott, a közelében a földben, a levegőben, amelyek átváltoztatandók kenyerekké, mindennapi étletté, kényelemmé, országok feletti hatalommá, dicsőséggé, fényé, hirrre, csak borulj le előtte, imádd ember, mert mindent ad, megsegít arra is, hogy leugorj a hihetetlenül magas jeruzsálemi templom párkányáról. Ellen tudsz-e állni? Ember, van-e erőd szólni: „Kisértő, eredj!“ „Kisértő, távozz!“ Vagy már az élet boldogságára segítő eszköz helyett végcélá tette s csak látni, olvasni, pengetni akarod sóváran kiszáradt kebelled, eltévelyedett szíveddel, hol már a hitnek mustármagja sincs meg, csak az az által szegzett fájdalom, mely már csak csillogát lát, pengést hall, hideg ércet érint, pedig minden rossznak gyökere, bűnnek szülője, életnek kísértője, elégedetlenségnek okozója, sóhajnak, panasznak kiváltója, boldogságnak megrontója, tiszta szív elhomályosítója, fehér lélek befeketítője, igazság ledöntője, békesség eltüntetője, szeretet megölője. A föld vélt boldogsága és üdve s hiánya, a föld nyomora, a lélek gyötrelme, a siker megölője.

Olvassátok el Jozsué könyvéből: Ákán a templom kincséből magának tartott egy babiloni köntöst, kétszáz ezüst ciklust, egy arany vesszőt. Megbűnhődött érte. Megkövezték. Megégették. Józsefet testvérei eladták 20 ezüst pénzért. Jézust egyik tanítványa árulta el 30 ezüst pénzért. A papok is a Jézus sirját őrző „vitézeknek“ sok pénzt adának, hogy mondják: „az ő tanítványai oda jövén, éjjel ellopták őt, amikor aluvánk“. Félelmükben szétfutottak, olyanok lévén, mint a halál s Jézus emléke, tanítása él. Ananiás és Zafira eltagadták a köznek adandó pénz egy jó részét. Utól érte büntetésük. Szégyenükben összeestek, meghaltak. Fülöp, Macedonia hires királya, Görögország minden második emberét megvette. Vajjon nem azért van-e

annyi megvehető, megfizethető ember? Cyrus mondá: „Nincs oly magas vár, melyet arannyal terhelt szamár be ne vehetne“. Procrustes, az attikai pásztor, rövid ágyat készített s vendégeit, hogy elférjenek benne, fejükkel és lábukkal rövidebbé tette pénzükért. Nérót borbélyja figyelmeztette borotválás közben, hogy tegye el a pénzt, különben nem áll jól magáról.

A ma gyermeke nem szól semmit, nem figyelmeztet, hanem lop, csal öl. A régi görögök, rómaiak halottaik szájába pénzt tettek, ma feltörik a sirokat, meglopják a halottakat. Miért menjünk a multhoz, mikor a jelen is szolgál sok példával. Jézus tudománya, tanítása még mindig nem hatotta át a lelkeket. Még mindig nincs levéve a keresztről, hová a pénznek sóvár átkos gyötrelme juttatta. Az élet zajos vásárterén minden eladó, csak jól fizető vevő kell. Minden megvehető, csak csillogó arany kell hozzá. Az erény, igazság — áru. Testvér testvért, szülő gyermekét, gyermek szülőjét, hitves hitvesét, barát barátját eladja. Férj becsületét, nő ifju ártatlanságát bocsátja áruba. A nagy világégés alatt és után burjánzott fel annyira a pénz után való sóvárgás, hajsza, hogy feledi érte az ember a hitét, Isten és emberbecsülést, tisztességet, beköti az igazság szemét, kigunyolja az istenfélelmet, eladja vallását, kierőszakolja a szeretetet, arcul üti a békességes türést, tövis koszorút nyom a szelidség fejébe.

Mikor fog megtisztulni, észretérni az ember és fogja megszivlelni, hogy mily nagy fájdalommal szegeztetnek át a kapzik, kincsvágyók, fösvények, tolvajok, gyilkosok? Csak akkor, ha eszükbe veszik, hogy „nem ezekben van az életünk“. Ha belátják, hogy az ember Isten gyermeke, s meghallgatjuk, követjük az apostoli intést: „De te, óh Istennek gyermeke, ezeket kerüld, hanem kövesd az igazságot, az istenfélelmet, hitet, szeretetet, békességes türést, szelidséget“.

A szép és boldog élet feltételei vannak ez igékben letéve. Az igaz ember feladatai vannak megjelölve. Nemcsak a kiválasztottakhoz szól, hanem mindnyájunkat gondolkozásra hív. Minden ember — Isten gyermeke, de nem mindenki érzi és éli az istenfiúságot. Órálló helyek vannak s az órálló helyeken próféta ajkáról állandóan hangzanak a figyelmeztető, jóra intő szavak: „Térjete meg és veszitek a lélek ajándékát“ és ez az ajándék megnyitja lelki szemeiteket, hogy lássatok be az élet nagy munkáiba, műhelyeibe, magasságaiba és mélységeibe.

Lássuk a tisztult lelki országot, mely nem e világból való és lássuk a földet, melyen küzdenünk kell a tiszta élet megnyeréséért s mindenütt keressük az igazságot. Ne kérdezzük Pilátussal: „mi az igazság?” — tudva jól, hogy meghatározása erőnk fölött való. Azt megérezve, megélnünk kötelességünk. Hiszen ha látunk tehetetlen öregeket, kiket gyermekeik odaadó ünfeláldozó gonddal támogatnak, ápolgatnak, szivünk dobban és helybenhagyóan szól: ez az igazság. Ha látjuk, hogy az élet fáradsalmaitól összeesett embert felemelik, elhelyezik nyugalmat adó föld alá, gyógyítgatják, belső, jobb részünk sugja: így kellene legyen minden helyen, mert ez az igazság. Ha az erős erejéből juttat a gyengének, ha a gazdag észreveszi a szegényt és hozzáhajol, melléje térdel; ha a hatalmas a gyengét védi; ha a tolvajt, gyilkost utoléri büntetése: mindezekben megérezzük, meglátjuk az igazságot. Ezzel a megérezett igazsággal fordulunk a legfőbb, a legnagyobb igazság felé, hogy hálát mondjunk neki szivünkből drága ajándékaiért, a meglátott igazságért.

Az istenfélelmet nem külső kegyességben, látszólagosságban keressük, követjük, hanem Jézus ezen intésében: „valaki azt mondja, hogy szereti Istent, de gyűlöli embertársát, hazudik az”. Mily erővel jelzik e szavak az istenfélelem mélységes, tiszta gondolatát. Nem az, aki kiáltozza Uram, Uram, hanem aki cselekszi az Isten akaratát, jár az istenfélők útján, aki teljas meggyőződéssel vallja, hogy bölcsője ringásától minden megpróbáltatáson keresztül a sirig van egy kéz, amely fenntart, amely véd; ott van a Gondviselés szeme, amely látja, nézi végig életünk. Ezt a tisztulási folyamatot bensőleg átélni a mindennap változékony, de Istenhez vezető utain, kötelességünk, legszentebb hivatásunk.

És ez átélésben a hit vezércsillagunk, mely a földről föl-emel a tisztult égig, életünk földies gondolata között az eszményiekre irányítja érzésünket. Az „a kipróbált hit, ami sokkal becsesebb a veszendő, de tűz által kipróbált aranynál”. Az élet cselekedetei, az egész élet tartalma fog tanuságot, bizonyosságot tenni, milyen a mi hitünk. Méltó-e Istenhez, méltó-e Isten gyermekéhez, e föld megtisztult, megnemesedett urához. Az embert nem a maga iránti gond, hanem a szeretet tartja fenn az élet viharai között. Az özvegyek, árvák, az elesettek azért tudják elviselni az élet nagy és súlyos terheit, mert az emberi könyö-

rület, melynek buzgó forrása az emberi átnemesedett szent szeretet, meglátja, megérzi szenvedésüket és felkarolja ügyüket. „Csak látszat az egész, mintha az emberek öngondoskodásból élnének, — nem, — a szeretet tartja fenn őket“. (Tolsztoj). S mégis, ha érezzük a sok méltatlanságot, látjuk a sok igazságtalanságot, istentelenséget, vallástalanságot; ha a világ hitetlensége, szeretetlensége szivünket sérti, sebet üt keblünk tiszta és szent vágyain, ne csüggedjünk, hanem békességes tűréssel, szelidséggel igyekezzünk bizonyítani, hogy mi Jézus tanítványai, követői akarunk lenni, kiknek jellemvonása a békességes tűrés, a szelidség, mert ezen tulajdonságaink képesítenek, ösztönöznek arra, hogy embertársainkban elismerjük, megbecsüljük a lelki erőt, a szépet, a jót, az erényekkel megtöltött, leélt küzdelmes életet. Boldogok a békességre igyekvők, a szelidek, az alázatosok, mert mint lassu áldásteljes folyam, maguk körül minden helyen, hol munkálkodnak, hol élnek: békét, boldogságot terjesztenek.

Embertársaim, mindnyájan mi, Istennek gyermekei, hozzánk illik, kötelességünk meghallgatni, nemcsak, hanem megtartani és követni az ígét: „Kövessed az igazságot, az Istenfélelmet, hitet, szeretetet, békességes tűrést, szelidséget“. „Menynyivel szükségesebb, hogy az őrállók, kiket prófétáknak rendelt az Úr, egy élet árán tegyenek bizonyosságot arról, hogy Isten szive szerint való pásztorok“, kik vezetnek, utat mutatnak, ösvényt jelölnek, életet hirdetnek tudománnyal, szeretettel, hittel, reménnyel.

Sokszor szólotta és követte e társegyházközségek lelkipásztora az ilyen és ehhez hasonló ígét már 30 éven keresztül. Ott az egyszerű kis egyházközségben, mint reményekkel telt ifju, egy évtizeden keresztül, itt, e három városban már két évtizede tapasztalatokban meggazdagodva hivogatja, gyűjtögeti össze az Egy Isten szétszórt hiveit. Nehéz, ép testet, egész, erős lelket kívánó feladat. A szeretet munkája jelöli utját az egyházközségekben, társadalomban, emberek között. Nevet, tiszteletet, életet szerzett szent vallásunknak, hiveinknek, fajunknak, önmagának. E hely s e helyen az egyszerű hajlék, melyben Istenimádat, emberbecsülés, főként szeretet taníttatik, beszél s ha mi elhallgatnánk is, e kövek beszélnének nehéz küzdelmekről, próbárahívó napokról, álmatlan éjszakákról, megaláztatásról, felmagasztalásról, nemes, szent harcról, küzdelemről, küzkö-

désről, csüggedésről, lelkesedésről, szenvedésről, boldogságról szólanának e kövek, mily kevés nyugalmat, megállást ad az élet. Mi az ő tisztelői, barátai, hívei, munkájának megbecsülői, főként szerettei álljunk meg vele e napon és valljuk be, érezzük meg, hogy mint Isten választott embere nemcsak hirdette, hanem követte is az igazságot, az Istenfélelmet, hitet, szeretetet, békességes tűrést, szelidséget. Hirdesd, kövesd, kövessük továbbra is. „Harcold meg a hitnek szép harcát” s tégy, . . . tegyetek bizonyosságot, . . . bizonyosságot tegyünk. Ámen.

(Magyarsáros).

Székely Tihamér.

Vigyázzatok, álljatok meg a hitben.

(Egyházköri közgyűlésre.)

Alapige: Pál I. Kor. VIII. 6. v., I. Kor. XVII. 13. v.
„Vigyázzatok, álljatok meg a hitben”.
„Mindazonáltal nekünk egy Istenünk van az Atya, akitől van a mindenség s mi is ő benne”.

Kiragadva magunkat az anyagias világ lármás z sivajából, melyben a létért való küzdelem oly kiméletlen tusái folynak, megkinzolt életünknek egy csendes, pihentető oázisára érkezünk, hol elfeledjük kissé, hogy mily fájó, szaggató ruha az élet; terheinek, küzdelmeinek hátat fordítva, igyekszünk valahogyan föleszmélni magunkra és emberi hivatásunkra. Igen, föleszmélni, mert a materializmus, mely vad hajszában üldöz, olykor-olykor magával is ragad, lelkünket mételyezi, akaratunkat bénítja s a tisztább és szentebb célok felé még látásunkat is elhomályosítani igyekszik; s mi, a küzdve-küzdő és bizva-bizó emberek szédülten esünk el az élet sorcsapásainak súlyos terhe alatt. Itt e csendes, megszentelt hajlékban azonban, mintha őseinknek szellemei lengnének körül minket, lelkünk megtelik a vallásos áhitat szent érzelmeivel, szemeink tisztán látják a célt, melyért küzdünk, szenvedünk és élünk, az isteni szent akarat nyilvánvalóvá lesz előttünk, panaszainkat, fájdalmainkat szabadon tárva a mi megtartó édes Atyánk elé,

mi egy kör egyházközségeinek sáfárai, vezetői, meghajolunk Istennek szent színe előtt, számot adunk egymás között tapasztalatainkról, észlelt jelenségekről s a reánk bizott nyájak állapotáról, melyeket bizony legtöbbször tikkasztó hőségben, égető porondon vezettünk.

S ez a számottevés, zúgolódás, panaszkodás és keserves kifakadás: Atyám, a Te gyermeked lelkét mértelyezik, akaratát bénítják, a másoknak hitét hasogatják, teszik próbára, egy harmadiknál az élet szenvedéseiben, küzdelmeiben a hitnek zászlója alatt hullanak el s csak később és kevesen eszmélnek fel Isten létezésére és önmagukra. Általánosságban szemlélve az emberiség létért való küzdelmének tervét, a mindenség átható szellemét feledve, bálvány Isteneket gyártanak s az anyagiasság durva és tehetetlen Molochja csak úgy nyeli el az emberi törekvéseket, semmisíti meg az akaratot, utjában nem tartóztatja semmi fel; áldozata körül a világias sátáni kísértés járja örült táncát, a természetben nem látja meg annak okát, szellemét az Istent s mulandó földi értékek azok, melyek elhomályosítani készek a tiszta szellem fényét. Az anyagiasság ily vonzó ereje miatt, óh égő zsarátnokként ég a hitetlenség lángja sokak keblében. A sátáni szó hallatszik, kínál földi javakat, kincset, boldogságot, utját vágja az evangéliumi parancsok követésének s a pénz, mulandó értékek, hatalom, emberi erők Istenként tisztelve állanak meg, de csak addig, míg nem dőlnek össze kinos tehetetlenségükben és zürzavarukban, mint Bábel tornya vagy egy dőre légvár. Óh ez a hitetlen anyagiasság, mely következményeiben a szellemi törekvést és a vallást is szétrombolja, csak az anyagot ismeri; minden életet erre vezet vissza, ami nem más, mint az atheizmus, ahol nincs a vallásnak helye; ott csak látszat szerint és névleg létezhetne.

Ez a helyzetkép áll előttünk, vezetők előtt. Ezt látják az emkeriségnek jobbjai is. Ezt zokogja az elfásult emberi szív, a küzdelmekben magára hagyott lélek, a boldogság meleg fészékében megzavart család. Ezt, ezt zokogja nekünk az édes anyaföld, hogy kincseit, értékeit nem fordítjuk Isten dicsőségére, embertársaink boldogítására, hanem, ha véres verejték árán is, bálványoknak Isteneit építjük; azok előtt borul le a ma gyermeke. Azt zokogják az édesanyák könnyei, hogy a gyermekek háládatlanok a szeretettel szemben. Azt visszhangozzák a templomok falai, hogy valamikor diadalmasabban zengett fel a

zsoltár hangja: „Tebenned biztunk eleitől fogva“. Fel-feljárnak őseink szellemei. Megjelenik előttünk Dávid Ferenc képe, kinek alakját oly sokszor homályosítjuk el látó szemeinkben a hitelenség zsarátnok tűzifényénél, de akinek képe ott él a szabad szellem fejlődésében. A nagy lángelme józan okoskodás fegyverével támadja kicsinyes és anyagias gondolkozásunkat a falu szülőtte, a nagy Brassai, mert ingadozunk utainkon, nem látjuk meg Istenünknek atyai arcát és sötétben tévelygünk. Ez, ez a társadalomnak szomorú képe, amelyről úgy hiányzik valami s ez a keresztény hitnek ragyogó csillaga. S amint megdöbbenünk gyöngeségünk láttára és hallatára, miként a remegő tanítványok, — mint egykor a kicsiny korinthusi gyülekezethez közel 2000 évnek távlatán szól hozzánk is, vezetőkhöz Pál apostol intelme: „Vigyázzatok, álljatok meg a hitben! Legyetek férfiak, legyetek erősek!“ S a mi hitünk: avassák szentekké az emberiség legjobbait, ültessék a dogmatikus tanok isteni székbe a legnagyobb embert, Jézust, hordja össze az anyagiaság e földnek s minden bolygónak fémjét és kincsét egy mulandó földi Isten szobrához, akkor is: „Mindazonáltal nekünk egy Istenünk van, az Atya, kitől van a mindenség s mi is Ő benne“.

* * *

A tétel első részének igazolásánál legelőször is a nagy természethez fordulunk s bármennyire is tiltakozzanak is ez ellen korunk bölcsészei és nagy elméi, kik Istennek ilyenképpen való keresését tévedésnek tartják, mégis itt kezdjük, mert ez az egyedüli helyes út, amelyre éppen Isten maga vezet rá minket. Az Ő utmutatása szerint haladunk a végestől a végtelen felé. Nem hiába mondta Jézus: „Vegyétek eszetekbe a mezők liliomait, tekintsetek az égi madarakra“, mert jól tudta, hogy a mező lilioma és az ég madara is az Isten dicsőségét hirdeti. Az egymásután felfedezett világrészek alakulatai, hegylánc sorozatai, titokzatos vízrendszerei, a nagy világűr a maga bolygóival, a csillagzatok közötti távolságok bámulatos szemlélete, azok eredeti okainak kutatása, a nagy természet örök törvényszerűsége, az egymásután váltakozó évszakok egy kezdet és végnélküli lényt, egy bonthatatlan egységet tételeznek. A tudományos világ a maga különféleségeivel, kezdve az ősembernek önmagára eszmélésétől az emberi gondolkozás és akarat

különféle megnyilatkozásáig, el egészen a távlátó készülék bámulatos alkotásáig, hitet és pedig keresztény Istenhitet táplál magában az emberi lélek, melynél a józan ésszel és szabad akarattal bíró ember, a teremtés koronája, törhetetlen lelkesedéssel kell vallja, hogy hiszek egy kezdet és végnélküli lényben, ki a világnak teremtő ereje, mindennek világossága, szépsége, akit, ha kell nevezzek Istennek vagy Örökalkotónak, de egyetlen központ a nagy világmindenségben, honnan minden törvény és szabályszerűség kiindul és visszatér.

A társadalomtudomány a maga történetében, kezdve a családtól, mint őssejttől fel a XX. század emberi nagy társadalmáig, mindig ezt hirdette; öntudatosan, mikor a tűzben, fában, vízben, levegőben, világosságban, sötétségben, emberi alakban és lélekben avagy szellem formájában képzelte el és borult le előtte; vagy öntudatlanul, mikor annak szolgáit leölte, templomait lerombolta és Isten létezését tagadta, mert ott is meg kellett lenni a függés érzetének s nem lehet tagadás, vagy tévedés tárgya az, mi után embermilliók szive vágyakozik. S a történelem folyamán is ez a végtelen szellem eszméje, mint egység nyilvánul meg, midőn a létért való küzdelemben kihull az ősemlék kezéből a gyilkoló szerszám s egy felsőbb sugallatra arcra esik. A budhista egy magasabb szellemben vetett hittel ábrándozik a Nirvana felől. A perzsa dualizmusnál egy emelkedettebb értelmi fokon a világosság, mint örök létező az, mi előtt leborul s kibékül az ember a sorssal és önmagával. A testvérgyilkos Kain mindenütt ugyanazon feddő szavakat hallja. A zsidó nép a megpróbáltatások ideje alatt, ha bálványokat imád, szétrombolja azokat s a természeti elemek csapásaiban a bosszuálló Jehova kezeit látja, mint a legnagyobb Urét, ki a csüggedt népek vigasztalására prófétáltat Ezékiellel s reménységnek sugarát világoltatja a sötét lelkekben. S aztán folyik a történelem folyamán is a világosság és a sötétség harca. Utját vérpatakok jelölik, a szülőföldet könnyek áztatják meg. Messzire fénylik Jeruzsálem ragyogó temploma, de fényességének melege nem szárítja fel a küzködő ember könnycseppjeit; de a Jordán habjai felett próféciákat suttog a keleti szél. Míg tart a római császárok zsarnokoskodása, közben lopják háziisteneit s valahol messze Dél-Keleten egy sokat szenvedett és elfáradt nép könnyes szemekkel követ egy embert a hegyre. S az ember, amíg minden szerencsétlenségük, küzdelmük dacára

is boldogoknak nevezi, egy új világ kapuját nyitja meg előttük. Elfelednek mindent, csak Őt hallgatják. Talán imádkozni sem tudnak jól s mikor Jézust kérik, hogy tanítaná meg imádkozni, a legszebb ima dicsősége és fénye ragyog a lelkekben: „Miatyánk, ki vagy a mennyekben“. A pogány Róma összedől s ha keresztények ártatlan vércseppjei is öntözik az arénák porondjait, a föld szegény nyomorultjai már Istent, mint Atyát találják meg a katakombák mélyén. A Saulokból Pálok lesznek. Más képet ölt a világ ábrázata, melyről nem egy rossz, vagy jó szellem, nem egy bosszuálló Jehova, hanem az egy Istennek, mint Atyának arca ragyog mifelénk.

Aztán zúg tovább a történelem viharja, mely könnyelmű gyermekét szárnyára kapja s hol mélyre süllyeszti, hol magasba emeli. Egyszer-egyszer máglyák tüzének lángját kapkodja fel s gyújt égő zsarátnokot a tökéletesség felé törekvő embernek. De míg gonosz, sötét felleget kerget, virraszt az emberi lélek igaz tevékenységei felett a hitnek csillaga, mely fényével elúzi a kereszténység álszenteskedőit s Jézusnak eredeti arcát, Istennek atyai voltát és igazságát kész visszavarázsolni. S mit századok hosszú során nem lehetett kivívni, egyszer csak Erdély zégzugos völgyein végig zúg a hitszabadság harangja, melynek hangjára leoldódik a hitről és a vallásról a rabság béklyója, még tündöklőbb lesz Isten igaz ismerete, Jézusnak gyönyörűséges alakja elevenedik fel, de azért a csatában nem esik el a nagy próféta. Lelkét sem öli meg magas Déva vára. Az eszme él. A történelem viharja tombol, egyre tombol s míg Keleten annak fagyasztó szele elnémitja az orgonák és harangok hangját, az ajkakon megfagyasztja a „Miatyánk“ szavát, egy meggyötört, megkinzott egyház hivei, kik nem zárják el a hitnek és vallásnak fejlődési lehetőségét, küzdve és szenvedve, de hittel teljesen hirdetjük: „Mindazonáltal nekünk egy Istenünk van, az Atya“.

Ezekben igazolódik az Istenhit, melyről bizonyosságot tesz a fűszál úgy, mint a hatalmas cédrus. Oszthatatlan egységét nem zárhatják el tőlünk a dogmák s hitcikkelyek gyártói. Miként Jézus a tökéletesség felé való haladásnak utját megadta, hogy tükröznénk vissza önmagunkba Isten arcának vonásait, úgy kellene megnyilvánulnia a hit és vallás szabadságának és fejlődésének az egyházak keretén belül. De míg a vallásnak tulzásba menő rajongói felfüggeszteni akarják a természet tör-

vényeit s elfeledik a nagy Mester mondását, hogy az Istent csak lélekben és igazságban imádjad, addig csodálatra méltó, de az igazsággal ellenkező jelzőkkel illetik Istent és az Emberfiát. S ha az a természetellenes állapot lehetséges lenne is, vajjon az emberi léleknek és szellemnek nem ragyogóbb művészete-e egy küzdelmeken és szenvedéseken való dicsőséges felemelkedés, mint az alászállás? A természet rendje, örök törvényszerűsége előhaladást, felfelé törekvést hirdet s a nagy Mester is felfelé int egy lelki magaslatra. Unitárius, szent hitünkkel szemben a többi keresztény vallások ezt a lánglelket, mintegy égből alászállott Istent mutatják be. Eltekintve attól, hogy tiszteletben tartandó minden felekezet hittana, vajjon nem megsértése-e az isteni igazságosságnak, hatalomnak és bölcseségnek, hogy gyarló testbe öltöztetik azt, ki lélek, abszolút szellem s maga az örök igazság. Vajjon nem szebb vallástétel Istenről, ha Őt, mint egy láthatatlan szellemet, örök jószágot fogjuk fel, aki oka minden okozatnak a nagy világegyetem gépezetében, melyben csoda nem, de szabályosság és törvényszerűség létezik s ebből kifolyólag van az Istennek gondviselő, atyai jellege s Jézust úgy fogjuk fel, mint egy embert, ki a saját küzdelmei és szenvedései árán s eladdig egy felülmulhatatlan erkölcsi életben jutott arra a magaslatra, mely a kereszténységnek élet, út és igazság.

Óh, ha nem ezek a józan, tiszta észnek meglátásai, hová lett az Istentől sugárzott lélekkel és szabad akarattal felruházott és gögös büszkeségében eltelt ember? Vajjon, ha minket azzal vádolnak, hogy hitünk inkább az ész síkján mozog, akkor a tiszta érzelem világában is vajjon méltán foglalhat helyet a nem unitárius krisztológia? Vajjon nem olyan szent és olyan megnyugtató az a vallásos érzés, mely engemet Istenhez köt s melyet az ész ural? Óh mi lenne az emberrel, ha érzelmeinek szabad folyást engedne s nem kormányozná azt az Istentől nyert józan ész?

Borítsák el jó vagy rossz, nemes vagy nemtelen érzésekkel, titokzatossággal, misztériummal a tiszta lélek, józan ész egyetlen vágyát, a világegyetem átható szellemét, állítsanak pénznek, anyagnak, tűznek, víznek és levegőnek külön Isteneket, boruljanak százezrek le előtte: „Mindazonáltal nekünk egy Istenünk van az Atya, kitől van a mindenség és mi is Ő benne“.

Az egyiptomiak, görögök és rómaiak szellemei műveiben az akkori idők Isten ismerete és néphite fel van tárva. Ézsaiás próféciájában az ó-testamentomi istenfogalom között az általa meghatározott Isten fogalom áll legközelebb az egyetemes Isten fogalmához. Legtisztább alapon áll Jézusnál, ki azt általánossá, egyetemessé s atyai jellegűvé teszi s azt mondja, hogy Isten mindnyájunknak Atyja. A keresztény Atyák tanításaiban már kiemelkedik a történelmi Krisztus s a tulzott rajongás látszik meg műveikben.

Danton „Pokol” című művében. katolikus theológiára támaszkodva, az örök élet fényénél a purgatorium tüzét gyújtja fel.

Milton „Elveszett paradicsom”-ában kálvinista elvek nyilvánulnak meg. Dávid Ferenc szelleme saját műveiben rohamosan halad az igazság lépcsőjén az egy Isten hitéhez. Madáchoth kora nem érti meg s most annyi évtized után tapasztaljuk, hogy a küzdve-küzdő ember tragédiájában az Isten, mint kezdettől munkálkodó szellem, örök alkotó, minden okozatnak oka, a sátánt végül is elhomályosító fény jelenik meg, ki szeretet és Atya, mert nem hagyja el az ő gyermekeit és egység, mert nem tűr vetélytársat. Óh, a szabad szellem s annak minden őszinte megnyilatkozása úgy az irodalomban, mint a kultúra és a civilizáció összes törekvéseiben és minden vívmányaiban hiába próbál elszakadni Istentől, mert végeredményében is Istenhez, egy örök alkotó szellemhez tér. S a XX. század kontár tudósa is hiába hagyja el e földi csillagzatot, mert a rejtelmes, végtelen űrben a szédületes távolságok, az aránytalannak látszó méretek, a fajsúlyban ritkuló levegőrétegek, melyekhez Piccard is feljutott, szétrombolják az emberiség gyermekkora Istenének kizárólagos és egyedüli lakóhelyét, a csillagos mennyet s a kutató elme itt e földön rettegve hódol meg nem a szentháromság, hanem az egyetlen örökkévaló szellem előtt, aki teremtő, formáló erő, hatalom, világosság s ki előtt csodálkozva áll meg az öntudatos gondolkozás és akiről öntudatlanul is bizonyágot tesz az egész világmindenség. Egy ilyen szellem csak jószág, szeretet és az emberiség számára egy édes Atya lehet, ki annyi millió gyermeke között mindegyik életében fényes bizonyágot tesz atyaságáról s az oly sok hitűek közepette is behajol az Őt lélekben és igazságban keresők közé, így e gyülekezet-hez is s áldja, egyre áldja az ő gyermekeit.

Ünneplő gyülekezet! Unitárius testvéreim! Ezekben igye-

keztem nagy vonásokban feltárni a mai helyzet képét és az unitárius keresztény hitet, csekély tehetségem szerint. S ez a hit, mint csillag fényeskedjék a mi gyülekezetünkben, a világ-mindenségben, a szenvedő emberiség keblében, minden országban, unitárius egyházunkban, annak történetében, példátadó cselekedeteiben, családunk körében, az élet s a munka mezején s halálunk óráján. Ez oszlassa el a halál félelmét. Ez derítse ránk egy szebb és boldogabb jövő hajnalát, hirdesse Isten-országát itt lenn az emberi szivekben. Ez világoljon a jövő élet felé. E hitben álljanak meg erősen egyházközségünk tagjai, legyenek erősek, küzdjenek és bizva-bizzanak s hiszem, hogy megáldja küzködő gyermekeit az Isten, ki egy, ki az Atya, kitől van a mindenség s mi is ő benne. Ámen.

Major Sándor.

Egyházi beszéd.

Alapige: Jakab apostol levele II. r. 14—17. versek.

Az esztendő legszebb hónapjában, gyönyörűsége májusban hozott Isten közétek a „szépmező“ szívébe. A természet gyönyörű panorámájában munkába indult természet ölen, ragyogó napsugár, zöldelő mező és illatos virágok ezrei közt megteljesedett a mi szívünk az isteni gondviselés áldott hitével. Nem adhatta ezeket cél nélkül a Teremtő . . . És egyszerre lelki szemeim előtt a jövő áll. Csodás hatalmu kezek kibontakoztatják az eseményeket, a ragyogó harmatcsepp és fényes napsugár nem hiábavaló, a természet betölti hivatását, a virágok helyén gyümölcsöt érlel.

S amint ezeket szemlélem és elgondolom, egyre szilárdabbá lesz meggyőződésem, hogy a természeti világ történeteiben is lelki igazságokat szemléltet az Isten. A virág és gyümölcs közti kapcsolat oly igen hasonlatos a hit és jócselekedet közötti kapcsolathoz, mintha igazában a hit a lélek virága, a jócselekedet pedig a gyümölcse volna.

A hit és cselekedetek közötti kapcsolatot hirdeti nekünk nemcsak a felolvasott ige, de hirdeti Jézus és a történelem,

és hirdeti az élet, szüntelen serkentve olyan cselekedetekre, melyekből mint a sima tó tükrebből derült időben a nap fényét, oly tisztán és világosan megismerhesse bárki a mi unitárius hitünket.

A bölcselkedés eszméket termel, gondolatokat tisztáz, logikai rendszereket állít fel és tantételeket állapít meg. A felolvasott igében az apostol lelke közvetlen igazságában ragadja meg és tárja fel a valót. Fölteszi a kérdést, szemléltet és levonja a következtetést oly természetes egymásutánban, hogy időnk sem marad a kételkedésre. Gondoljátok-e testvéreim, hogy az apostol miért hirdette a felolvasott igék igazságát? Kettős célja lehetett. Egyfelől serkenteni akarta az élő hitü és jócselekedetekben buzgolkodó keresztényeket a megpróbáltatások között kitartásra, kötelességeik odaadó teljesítésére, céltudatos keresztény életre; másfelől pedig figyelmezteti a képmutatókat, — akik méltatlanul jutottak be a keresztények testvéri körébe, mert hitükkel ugyan dicsekedtek, de keresztényekhez méltó cselekedeteket nem gyakorolták, -- hogy életük elárulja őket. Mintha azt mondta volna: úgy nézek életetekre, mint a tükörbe s viselkedéseitekből és cselekedeteitekből minden kétséget kizárólag megállapítom, hogy élő-e a ti keresztény hitetek, vagy halott. Hasznát keresi az apostol a hitnek is, mert úgy érzi, hogy a lelki ajándékokat nem adta cél nélkül az Isten. Mit ér a hit, ha cselekedetei nincsenek? Bizonyhalott önmagában.

A hit és cselekedetek közötti kapcsolatnak világos bizonyossága Jézus élete. Az élő hit csodás ereje s kapcsolatosan jócselekedetekben gazdag élet változatossága tárul fel előttünk az evangéliumban. Jézus hitt Istenben s ez a hit hivatást adott életének; hitt Isten atyai szeretetében s minden körülmények között megnyugvást és békességet nyert szivére s lelkének; hitt az ember nagyra hivatottságában s ez nemcsak „istengyermeki” méltóságra emelte, de jót tett mindenkivel, testvérként tudott bánni az emberekkel; hitte és hirdette: „Ne féljete azoktól, akik csak a testet ölik meg” ... hitte a lélek örök életét s megjelent a tanítványoknak s azóta is él a keresztények millióinak lelkében.

Vagy gondoljátok a történelemre! Lássátok meg a keresztény világ nagy apostolát, Pált, aki erős meggyőződéssel hitt Jézus tanításainak az egész emberiség üdvözítésére alkalmas erejében s nemcsak hirdette a szeretettel munkáló hit nagy

értékét, hanem a cél érdekében kifejtett soha nem landadó munkában és szenvedésekben lett gazdagabb élete. Lássátok a lélek szemeivel a nagyokat, kiknek keblét erős hit töltötte be nemzetük Istentől nyert hivatása felől. Itt II. Rákóczi Ferencet említem, kinek mélységes hite volt nemzetének szabadságra hivatottságáról, élete pedig szakadatlan küzdelmek sorozata és szenvedés a szabadságért. Emlékezzetek hitelődeinkre, kikben olyan szilárd volt az unitárius hit, hogy annak ereje a szenvedések és megpróbáltatások hegyeit is helyökből kimozdítva haladt a történelem útján.

Vagy jöjjünk még közelebb önmagunkhoz, a minden nap eseményeihez és lássuk meg, hogy a keresztény hit az élet minden jelenségeit kapcsolatba hozza a mennyei Atyával. A szántóvető embernek hite van, hogy Isten termő erőt rejtett el a föld barázdáiban s verejtékes munkával igyekszik azt áldássá változtatni. A nevelőnek hite van, hogy Isten nemes tehetségeket ültetett a gyermek lelkébe s a nevelés minden célirányos eszközével munkába áll, hogy azokat kifejlessze. Az édes anyának hite van, hogy gyermekében családjának és nemzetének egy kiváló tagot ajándékozott az Isten, s az édes anyai hivatás szentségével, a pótólhatatlan szeretet soha nem fáradó gondozásával munkálja családja jövőjét, a nemzet újjászületését, a jövődőt.

Ám a hitnek nemcsak külső cselekedetei, hanem benső munkái is vannak. A hit sugároz fényt az értelembé, hogy felfogjam helyzetemet s megértsem hivatásomat a világban; a hit szemével látom szívembe írva az isteni parancsolatokat. A hit munkája szívetek türelme, lelketek nyugodt békessége a méltatlanságok özönében és durva bántalmak között, melyek oly gyakran zúdulnak reánk, mikor történelmi jogainkat kobozzák el, Istentől nyert legszentebb javainkhoz való természetes ragaszkodásunk jogosságát vonják kétségbe s megnyirbálni szeretnék a lélek szárnyait is, melyek előtt nincs országhatár és nincs átrepülhetetlen óceán; a hit munkája a lélek vigasztalódása a fájdalmas veszteségekben is: Isten Atyám nekem, nem nyugtalankodik szívem a legkinzóbb próbák tüzében sem.

Mindezekből nem nyertek-e serkentést testvéreim, hogy hitetek és cselekedéteitek közti összefüggést figyelemmel kíséritek? Vajjon a mi unitárius hitünket cselekedeteinkből meg lehetne-e ismerni? A mostani idők megpróbáló körülményei

között teszünk-e bizonyosságot az unitárius hit bátorságáról és ennek a hitnek van-e olyan sziklaszilárd ereje, mely nem engedi, hogy ígéret és fenyegetés, ajándék és szenvedés elszakítson egyházunktól.

Testvéreim! Az élet cselekedeteket követel. Aki téllen szemlélődésbe merül, halott az alkotó élet számára, abban meghalt a hit. Azért, ha hitünket akármilyen szép szavakba foglalnók, akármilyen erős bizonyítékokkal alátámasztanók, ha cselekedeteink nincsenek, az a hit halott és bölcselkedésünk üres szójáték.

Keresztény unitárius hit tündököljön minden cselekedeteitekből! Álljon lelki szemeitek előtt apostoli hitformánk: *„Hiszek egy Istenben. mindenható Atyában, mennynek és földnek teremőjében . . .”* s ez a hit adjon egységes világnézletet, találjátok meg abban élethivatástokat. *„Hiszek Jézus Krisztusban”*, ez a hit állítsa elétek a legtökéletesebb embert, ki számunkra út, igazság és élet. *„Hiszem a szentlelket”*, ez a hit éreztesse meg veletek Isten lelkének ama parányát, mely a mennyei Atya gyermekévé tesz s nemes munkára kész. *„Hiszek egy közösséges keresztény anyaszentegyházat.”* e hit értesse meg a vallásközösség alkotó munkáját s éreztesse meg veletek, hogy ti is egy ilyen hitbeli közösségnek, a mi anyaszentegyházunknak élő munkásai és felelős tagjai vagytok. *„Hiszem a bűnök bocsánatát és az örökéletet”*, a hit emeljen fel a világ gyarlóságai közül mélységes alázattal és igazi bűnbánattal az irgalmasság kulféjéhez, hogy bocsánatot nyerve és a bűnök rabláncaitól megszabadulva, állhassunk a szép, jó és igaz, mint Isten akaratára szolgálatába, hol ragyog a lélek örökéletének reménycsillaga még a halál árnyékának völgyében is örök vigasztalásul. Amen.

(Székelyudvarhely.) Sigmond József.

Esti számadás . . .

Márk: 8. rész, 36—37. vers: Mert mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri is, — lelkében pedig kárt szenved. Avagy mit adhat váltságul az ember, az ő lelkéért?”

Estefelé, amikor hullámszik az alkonyat szürke folyója és mikor később az éjszaka fekete kucsmája lassan ráereszkedik a föld fejére, egyszerre meleg hangulatok szelid hullámai fod-

roznak hangtalan csobbanással lelkem partjához. Szeretem az estét. A meleg hangulatu estéket. Az éjszaka nem hoz nyugalanságot. Szeretem az esti utcákon virrasztó lámpák barátságos sárga sugárkévéjét.

Az este valami jót jelent nekünk. Feloldozza életünket a nappalok hivatalos, merev, feszes és éppen ezért hazug kötöttségéből. Szeretem az estét, mert szabadulást hoz a lelkünk számára az este...

Azt hiszem tündérek szállnak ilyenkor szerte a világon és szívünket szelid szellőkkel simogatják s szelid szellők szárnyán hozott égi virág-illatokkal a lelkünket elkábitják... este...

Olyan békés, csendes, barátkozó melegség öröme árad az ember lelke ablakán ki és be... este. Arcunk merev nappali vonásai szeliden hajló ivékbe enyhülnek... este, sejtelmes este... több mosoly jelenik meg ajkadon, mint felszabadult rabok kacagása az élet felé... És amikor az Álom, mint egy édesanya feléd nyujtogatja ígéret karjait, nyugtató dallamok zenélnek, dalolnak füledbe éneket pihenésről, gondtalanságról, felettünk ébren virrasztó Istenről, Atyáról, Jóságról, Reményről, amely ve-lünk együtt ébred, ágyunkban, párnánkon szebb holnapra ébred.

* * *

Szeretem az estét, mert este jobbak vagyunk, mint más-kor. Szép az este és jó, mert este nem vagyunk annyira hidegen emberek, számológ. észfejek.

Az este az érzések hajnala, — és este inkább lelkek va-gyunk, megértők és jóságosak. Mert a napi fáradság agyon-üti, leveri érdekhajhászó testünk erejét és este az erőtlen fá-radságba hullott testünk felett urrá lesz a lélek, s mi szebbik arcunk, a lelkünk, a mi jobbik szívünk, mert nem merevedik kínai falként a mi lelkünk és az Ur Lelke közé a sok kíván-ságu test, ez a kegyetlen, gögös és sokszor zsarnok kényur: testünk.

Szeretem az estét, mert minden este számadást csinállok, mint a kereskedő és boldog vagyok, ha napom úgy zárult, hogy szereztem valamit. Nem pénzt, sem házat, hanem lélek-nyugalmat; ha az Ur ráírja a napi számadásra: rendben van.

Boldog nyugalom a párnám, ha úgy végzem a napot, hogy nem mondtam ki több rossz szót, mint jó szót... ha minden elbukás után újra felkeltem... ha nem tántorodtam meg a Gonosz hívására... ha haragom mellett szelid is tud-tam lenni és ha kenyérrel vagy simogatással könnyitettem ha-sonló sorstársam élete terhét.

Szeretem az estét, mert este nesztelen csolnakán értünk jön az Álom s lelkünket messze ringatja... elszakít a földi partoktól, megszabadít, mert messzire ragad gazdagságtól, gög-től és ismeretlen könnyü levegőjü világok partjain járunk, ahol az Isten országa kezdődik.

Ugy elszakadunk minden este ettől a bánat-földtől, mintha csak meghaltunk volna... mintha a másik világba ébredtünk volna. Mindennap estéjén a lelkünké vagyunk inkább, mint ezé a világé.

Szeretem az estét, mert közelebb suhan lelkünkhöz az a sejtelmes következő világ, ahonnan mind több és több értelemmel csendül felénk a lélek-világ ezüst harangja: „Mit használ az embernek, ha mind e világot megnyeri is, lelkében pedig kárt szenved“.

* * *

Tudom, hogy az ilyen tanításért manapság szörnyen meg-sajnálják, mélyen lesajnálják az embert, sőt gondolatban talán máglyára is ítélik. Halál járna méltó büntetésül annak, aki annyira nem életrevaló ember, hogy nem tudja dicsőíteni ezt az arannyal és minden gazdagsággal kínálkozó földi világot. Ma okosan kell élni és okos életre tanítani az embert és a gyermekeket.

Az pedig az okos ember, aki mindig a földre néz és ilyenkor is nem a templomban, hanem olyan helyeken jár, ahol a pénz repül, az arany madár. Hátha sikerül egy-két tollát tépni. Egyébért, másért miért érdemes ma élni? Csak kergetni és megfogni az aranymadarat és bűvös kalitkába, vasszekrénybe zárni.

Hát nincsen igazuk? Hisz mit ér a földön minden, ami szép és ami jó, ha nincs annyi pénzem, amivel magamnak megszerezhetem? De térjünk a részletekre. Mit ér a földön minden gazdagság, ha nem a mienk, ha nem az enyém? És mit ér a földön minden palota, ha nem én lakom benne?

Mit ér az embernek a szive, a lelke, ha nem lehet érte egy Pengőt sem kapni? Mit ér az imádság, a templom, mit az Isten, ha nem folyósít nekem egy nagyobb összeget?

Mit ér a harangok kongása, bongása, mit ér a legszebbik orgona bűgása, amikor én a pénzcsengést szeretem egyedül hallani, az én pénzem csengő muzsikáját?

Minek van vasárnap és minek van ünnep, amikor az élehetetlenek pihennek és nem használják ki azt a 24 órát is az okos, szent munkára? Aki elrendelte a szünet napokat, az ünnepnapokat, azt perbe kellene fogni, mert egy napi jövedelem hasznától fosztja meg a dolgozni akarót. Kárt okoz. Pengő kárt. Mert mit használ az embernek egy egész napi imádság, ha elveszt vele egy napi hasznot? Ugy-e testvéreim így mondjátok ti is?!

* * *

De kérdezzétek csak meg, hogy mit szólnak ehhez azok, akiknek ma este utolsó estéjük telik le a földön? Akik ha lezárják, fel sem nyitják többé testi szemeiket?

Akik ma éjszaka megvirradnak előbb az Égi Hajnalba, mint mi felébredünk... Mit szólnak majd azok, ha végig, visszanezünk egész életükre? Mit ér gyermekkoruk eltörött játéka? Mit ér ifjukoruk küzdelme, munkája? Mit a sok ruha és mit az aggodó, életőrlő munka a több és több pénzért?

Mit ér az élete, amelyben egy ének sohasem dalolt ajkán? Mit ér a fárasztó, fullasztó vad hajsza a Pénz-isten után? Mit ért, hogy nyomorgott, mert a fogához ütötte a garast s a szájától elvett jobb falatok árán épített két házat? Mit ér a csillogás az arany ékszeren, ha becsukódik a szem, amely megláthatná? Mit ér a gazdagon, de hidegen és lélektelenül és szeretetlenül eltékozolt élet, örök aggodásban, — nevetni sem merő, — elpazarolt élet, amely most kialszik s gazdája kap örök lakásul, deszkát s föld falakat?

Mit ér az embernek, ha mind e világot megnyeri is, ha lelkében kárt szenved?

* * *

Mert ilyen kár is érheti az embert. Előbb kicsi kár, mint egy pattanás a testen, de végzetes lehet az egész emberre. Milyen lehet az? Ki tudja? Ki látta? Ki szenvedett már ilyen lelki kárt? Ki adta meg az árát a föld szerelmének? Jól vigyázzatok rá! Árviz és földrengés, tűz és vihar együtt nem pusztítanak annyit, mint amekkora kár lelkében, szivében érheti az embert.

A legszomorubb történetek, tragédiák ezek... ifju emberekről szólnak, akiknek szülei tele voltak föld-szerellemmel a sok vagyon iránt. Ketten is kerestek. Messzire a háztól. Égtek a munkában és gyült a sok vagyon, de a két otthagyt, elhanyagolt fiu lelkében az ördög addig tüzet gyujtott és ott égett pirja a pokoli tűznek, amikor rabok közt összekötött kézzel vitték a börtönbe. No mert a pénz kellett akkor is, amikor elfogyott a szülei háznál...

És szállnak a dalok az alkonyat szárnyán, mikor minden kis hajlékban jó meleg az este... szállnak a szomorú énekhang foszlányok... egy-egy palotából. Eladott, hozzáment ifju leány-asszony bánatáról, mely tavaszt keresett... boldog kis családot s átkozza ezerszer azt a pénzes-zsákot, amely feleségül kapta...

És szól a furulya alkonyi ég alján szegény legényekről, akiket megfogott s ölni vitt a Sátán, egy-két darab pénzért, egy-két méter földért... csupa földi haszon és csupa lélek-kár...

Tudok családokról, ahol a fiukat óránként kétszer is etetik... és hiznak is szépen — csak a lelkük vékony, sovány szegényekben. A földön láthattok selyemtől suhogó, diszektől csillogó szép ruhájú nőket... akiknek a legszebb részük a ruhájuk és legcsunyább a lelkük.

Valahogy úgy van ez a lelki szegénység és lelki gazdagság, hogy akik a legfényesebbek kívülről, azok igen koldusok belülről és akik egészségeseknek tudják magukat — belül beteges lelket hordoznak. Ma még így van nálunk. Mikor lesz adventje annak a világnak, amelyben a szépet belül is hordozzuk, nemcsak kívül és a selyem ruha selymes érintésű, szelid lelket takar?!

Este van... minden lélek készítsen számadást az Urral...

* * *

Szeretem az estét... mert este az Alkonyat, mint egy rejtelmes Tündérnek jóság-fátyola, beburkolja a földet... és egyszerre megszépülnek a fák, a házak, az emberek. Eltűnnek a hegyes, kiálló szögletek s szeliden hajló árnyékokba göngyöledik be minden test... ha megjön az est...

Eltűnnek mind a vagyonok, a földek az estében... mind eltűnnek az éjszaka takarójában... Rangok, hirnevek, aranyak, címek, méltóságok viselői emberekké oldódnak, testvérekké nemesednek este... barátkozó embereket békességes estére áhító lelkeket találunk este... mintha minden ember Isten közelében járna. Megértő szivekké varázsol az este... s többet ér egy csókja kis gyermekünk szíromajkainak... bársony puhasága, nyakunkra fonódó karjainak, — többet ér a kincsnél, amelyért futottunk, amíg a nap fenn járt...

Szeretem az estét... mert a sötétben nincs olyan irtózatosan messze az ég és közelebb nyulhat a kezünk az Isten kezéhez és lelkünk az Isten lelkéhez...

Szeressétek testvéreim az estét, a jó estét, a szép estét... készítsetek számadást ma is... és gondoljatok az utolsó estére, amelyen egy élet számadását kell majd bemutatni az Ur előtt. A pénz ott nem számít...

Az a megnyugtató boldog este, amikor az Ur a napi számadásra ráírja: rendben van... az a boldog este, a szép este, a jó este...

Szeretem az estét... mert este az Álom, mint egy tulvilági gondolás csolnakjába emel... s elszakadva a földi világtól, lelkemmel sejtelmes, könnyü levegőjü partok felé hullámozik... arra, ahol Isten országa kezdődik... ahonnan mind több és több értelemmel csendül felénk a Lélek-világ ezüst harangja: „Mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri is, lelkében pedig kárt szenved?... Mit adhat váltságul az ember az ő lelkéért?... Amen.

(Hódmezővásárhely.)

Biró Lajos.